E
1447

HISTORIA BELGICA

Siue

COMMENTARIVS BREVIS

RERVM IN BELGIO GESTARVM SVB TRIBVS EIVSDEM GVBERNATORIBVS, COMITE

Mansfeldio, Sereniſs. Archiduce Erneſto &c. & præcipuè ſub Excellentiſs. Belli Duce Petro Henriques de Azeuedo Comite de Fuentes.

AVTORE
ROLANDO MIRTEO
ONATINO

ACCEDVNT ILLVST. ET EXCELL. MARCHIOnis Ambroſÿ Spinulæ Victoriæ, & res præclarè in Belgio geſtæ; deſcribente Ioſepho Gamurino &c. cum Elogÿs Spinulæ gentis.

COLONIAE,
Sumptibus Ioannis Kinckij.
ANNO M. DC. XI.

Hist. B. 70. A
pièce 1.
Bibliot. Boſſianæ Alexan

IVSSV *ſupremi regij Senatus Caſtellæ, hunc* ROLANDI MIRTEI ONATINI *rerum in Belgio geſtarum à Petro Henriquez de Azeuedo, Comite de Fuentes, commentarium legi, & dignum iudicaui qui prælo mandetur, in publicam vtilitatem & ducis fortiſsimi atq; ſtrenuiſsimorum militum gloriam, ſimulq; adeo ne qua ſcriptori, athletæ in literis clariſsimo, deſit ad pancratium corona. Matriti Kalend. Octobris 1610.*

Petrus de Valentia.

APPROBATIO
THEOLOGICA.

COMMENTARIVS ROLANDI MIRTEI ONATINI *rerum in Belgio geſtarum à Petro Henriques de Azeuedo, Comite de Fuentes, nihil orthodoxæ fidei aut moribus bonis contrarium habet, ideò in lucem edi poſſe cenſeo.*

Fr. Giſbertus Spechtius Apoſtolicus Inquiſitor.

ROLANDI MIRTEI

ONATINI COMMENTARIVS RERVM IN *Belgio geſtarum à Petro Henriques de Azeuedo, Comite de Fuentes, &c.*

HISPANIENSI claſſe procellis potius, quam hoſtium virtute diſiecta; Anglis, Hollandisque vires & animi creuerunt, Catholicorum partes concidere cęperunt. Non noſtrum eſt vel ſcrutari, vel promere cladis tantæ cauſas: ſilentio tegamus, quę tecta Deus, in vltimum illud Theatrum generis humani videtur reſeruare. Certè mox militaris diſciplina laxari, & quam conſequi neceſſe, prius inuicti militis virtus paulatim labefactari viſa. Nec famæ, nec probitatis, nec victoriæ diſſoluto militi cura eſſe: ſocios prædari, hoſtibus ipſi præda fieri: ſeditiones ex ſeditionibus ſerere, dilabi & transfugere frequentes. Tam iſta quotidiana, vt ipſa conſuetudine contemptui haberentur: adeò vt vel lætari, vel contemnere, qui ad clauum ſedebant nonnullis viderentur. Quam manifeſta dãna, tam clandeſtinæ damnorum cauſæ, pars offenſioni, pars inuidiæ, pars mentis errori, pars (quod crediderim) languori diuturno, & inde natis faſtidio ac tædio tribuebant. Quæuis cauſa fuerit: praua hæc gubernatio, non modò debita Regi obſequia impediebat, ſed etiam Reip. communem ſalutem, & fidei atque Eccleſiæ, quibus hactenus Belgium ſteterat, fundamenta ſubruebat. In ſummum itaque diſcrimen, ſi quando alias, tum inciderat. Nam & aliæ cauſæ malorum accedebant: illa remotior, Catholicorũ in vita moribusq; nulla licẽtiæ reſipiſcentia, & alia propinquior, magiſtratuum peculatus, rapinæ, & iniuſtitia, regnorum exitiale malum. Pecunia neruus belli deerat in vſus neceſſarios: quæ in priuatorum commoda malè abſumebatur.

Nam.

Nam & Rex ex Hiſpanijs mittebat, & ſubſidia quæ Prouinciales crebra & magna præſtabant, & quæ ab inuitis violenter extorquebantur, ſimul ſtipendiis & ceteris belli impenſis ſufficiebant illa quidem, ſed alio deriuabantur. Pauculi ditabantur, qui velut lien ceteris membris, ſic ærario & corpori Reipublicæ ipſi inopiã ac ſqualorem adferebant. Hac ratione factum, vt Regius exercitus, ex copioſo, ſtrenuo & ducibus parente, rarus, imbellis, deſertor ordinum, aſpernator imperij, latronum manipulis, quàm militum cohortibus ſimilior efficeretur. Nihil iam crebrius, quàm latrocinia pro bello, & ſeditiones, & ſeditioſæ direptiones oppidorum pro defenſione, audiri: cæteri, qui nondum palam ſeditioſi, nec ſuppliciis ad diſciplinam reuocari, ne magis exacerbarentur: nec per eos res magnæ tentari poterant, quod Hiſpani potiſſimum, penes quos robur legionum, eſſent animo vehementer ab eo, qui pręerat alieni. Quare nihil mirandum ſi prima & ſecunda in Gallias expeditione: quibus Lutetiæ Pariſiorum & Rothomago, inuitis hoſtibus, ſubſidia introducta: expectationi tamen & voluntati Regis Catholici par euentus non reſponderit. Detrectata non ſemel à Regiis pugna, quam Francus offerebat: incertum conſilio, an timore. Cupiebat Catholicus Rex fæderatis Franco-Gallis quamplurimum prodeſſe: ſed obſtitit tum militis noſtri infrequentia, inſolentia, rapacitas, tum ipſorum fæderatorum leuitas & inconſtantia: quorum plerique aurum, quàm imperium Hiſpanienſe malebant: ceteri paulatim animum mutabant, & noua moliebantur. Credebat Philippus Rex Parmenſi & arma, & annonam, & magnas militum copias adeſſe, quibus labentem Franciam facilè fulciret: inſtabat ideò, & moras omnes eum abrumpere, & tertio in Franciam cum exercitu properare iubebat: hoc enim vnum in votis eſſe ſibi, vt rebus firmatis Rex aliquis Orthodoxus à fœderatis eligeretur: quantũ temporis expeditioni interponeret, tantum deſiderio ſuo moræ obijci. Vrgenti Regi Dux reniti, & producere, ſiue quod ſibi probè conſcius, plurima deeſſe, quę ad belli difficilis & periculoſi felicem in hoſtico ſucceſſum neceſſaria: ſiue quod videret Regem vicinorum nimis ſtudioſum ſua negligere, & non imprudenter iudicaret Belgium ſuæ commiſſum curæ, apertis periculis diſceſſu militum & abſentia ſua, exponi non oportere: ſiue aliis rationibus ſecretioribus, nam & id fama ferebatur. Erat Dux adeò tunc afflicta valetudine, vt nec pedes incedere, nec equo vehi præ debilitate virium poſſet: cum ta-

men cerneret Regem iteratis iuſſionibus inſtare, & intelligeret Comitem de Fuentes virum acrem, prudentem, & cui nihil prius erat, quam Regiæ Maieſtati obedire, nihil ſibi ad celeritatem reliqui facere, & iam iam adfore: cui tertiæ expeditionis curam Rex commiſerat; ſtatuit eum Dux præuertere, venientemque non in Brabantia, ſed in Francia, vel in procinctu operiri. Delectus igitur facere; arma, commeatum, cetera properare; nihil diligentiæ, nihil curæ omittere, præmiſſum militem ipſe animo, quam viribus maiore ſubſequi. Vix Atrebatum peruenerat Franciæ vicinam vrbem, cum morbo mortique ceſſit,

ANNO 1592. ANNVS voluebatur ſupra milleſimum quingenteſimus & nonageſimus ſecundus, menſis Nouember penè decurrerat, cum Comes de Fuentes Namurcum appulit, inde Bruxellam prorſus opportunè peruenit. cogitanti Atrebatas vt Parmenſem conueniret, eique Regis Catholici mandata, & aduentus ſui cauſas exponeret, nuncius adfuit referens Ducis obitum, ſic ſubſtitit. Factum id diuina prouidentia: ne, ſi Comes coram minus placitura Duci renuntiaſſet, quod vitari non poterat; magnæ diſſenſionum procellæ excitarẽtur, quas præſens rerum omnium perturbatio minitabatur. Bonis & ſtudioſis Catholicæ fidei & ſalutis publicæ, vehementer qui vigebat adminiſtrandæ reip. & militiæ modus diſplicebat; non vltra proſerpere calamitates optabant, diutius ferri nõ poſſe, ac remedij aliquid quærendũ cauſabãtur: aptam medicinã nullus in medium adferebat. Parmenſis defuncti vicẽ obibat Petrus Erneſtus Mansfeldiæ Comes, vir ſtrenuus, ſed decrepitus: hũc inter & ſupremũ ſtatus conſilium; quod ſemper adeſt Gubernatori, & cui ſecunda à Rege poteſtas; diſſidij naſcẽtis flammæ gliſcebant. Cõtendebant conſiliarij, quando inter regnum incideret, nec vllus à Rege gubernator nominatim deſignatus eſſet, ad ſe gubernacula interregni tempore, dum Rex aliud ſtatueret, iure pertinere. Contra Mãsfeldius, ſe à Parmẽſi, cũ diſcederet Bruxellæ cum imperio relictum, Status conſilio id approbante. Longius cõtentio progreſſa fuiſſet, quam vetus diſſenſio partis vtriuſque animis parũ cõnſentientibus fouebat; niſi commodum ſe Comes de Fuentes interpoſuiſſet, is authoritate & prudẽtia rem compoſuit. Vocatis ſtatus conſiliarijs, litteras, quas vulgo nuncupant credentiæ, oſtendit: quibus Rex fidẽ Comiti haberi iubebat in omnibus, quę de Regia voluntate ipſis ſignificaret. Deinde perſuaſit omnibus, vt Mansfeldium

pro

pro ſupremo Belgij gubernatore, & Capitaneo generali pro Rege agnoſcerent, donec aliud Rex ſtatueret. Ceteris in negotiis, & conſiliis (nam ſine eius ſcitu nihi ſtat ui vel geri Rex iuſſerat) par dexteritas, induſtria & conſtantia Comitis de Fuentes elucebat, ſupra multorũ, qui de illo ſiniſtra quædam ſpargebant, ne dicterijs quidẽ, vt gẽs dicacula eſt, abſtinentes, expectationem. Miſcebatur his virtutibus comitas, & affabilitas, ſicubi gẽtium, in Belgio vtiliſſima: ſic paucis diebus bonorũ animos adeò ſibi deuinxit, vt obuijs vlnis cum gubernatorẽ accepturi viderentur. Nec defuere primorum aliqui, vltrò ad id operam ſuam pollicentes, quo tempore id factu facilè iudicabatur: ſed ipſe nec in aures admiſit, certus honores aſpernari, qui nõ ſpõte à Rege offerrẽtur. Ambitioni magnanimitas, vt in pleriſq; aſſolet, minimè obnoxia, cum admiratione magnã amoris publici in eum fecit acceſſionẽ. Tradita Mansfeldio gubernatione, ſeriò cœpit agere de republica melius ordinanda: ſcriptæ ad Regẽ Epiſtolæ, quibus de ſumma rerum certior redderetur: aliæ ad Prouincias, oppida, militum præfectos datæ de ijs, quæ ſciri, & geri ab vnoquoque oporteret: ne tali interregno, quòd procliue, & ſolet, quicquam damni Belgium pateretur. Statim, vt voto Regis hac in parte ſatisfieret, Parmenſis obitu interrupta in Franciã expeditio tertia, Fidei & fœderatorũ defendendi gratia iterũ decreta. Delectus Imperator ad eã Carolus Petri Erneſti filius, cui par animi, & corporis robur, nec aliæ virtutes militares deerant; feſtinauit quas Parmenſis copias collegerat, ducere, ijs ſe nutãtes & exiguæ fœderatorũ reliquiæ adiunxerãt: Iuſſus erat recta Lutetiã tendere, vna cũ duce du Maine, vt ordinibus Frãciæ Regem Orthodoxum electuris, & ideò illic congregatis, auxilio & præſidio eſſet, calcar quoque adderet electoribus, interea dum Dux Feriæ, & Inicus Mendozius, & alij à Phillppo Rege ad id miſſi venirent: ſed hoc quoq; conſiliũ quidã corrupit, qui auctor fuit, vt in via Nouiodunũ oppugnaretur; quod dũ capitur, moram copię traxêre. Alius error acceſſit: quod Philippi Regis deputati Franciæ ordinibus non ſtatim initio indicarunt, Catholico Regi hoc vnum in votis eſſe, vt aliquem Francorum Principum fidei Catholicæ tenacem deligerent; quem ipſi elegiſſent, quicumque ille foret, ei Philippi vires neutiquam defuturas: contra illi principio aliquos, quaſi ex præſcripto nominarũt: quæ res Mainei, & aliorum animos adeò perculit, vt confeſtim aliqui à fœdere deſciuerint, & Henrici Borbonij, nondum Eccleſiæ Ortho-

ANNO 1592.

ANNO 1592. Orthodoxæ reſtituti, partibus ſeſe adiunxerint; quidam etiam Lutetiam, alij Rothomagum non gratis ei tradiderint, Hiſpanis militibus, quorum virtute, & ope ciuitates illas hactenus retinuerant, ſine vllo ſtipendio vel donatiuo dimiſſis. Hi ſe Caroli Mansfeldij exercitui coniunxerunt. Carolus ſe ad Belgicum limitem recepit; impoſito prius præſidio Hani & Feræ oppidis Veromanduorum. Feram Montelimartius, Hanum Gomeronus Regi Catholico dediderant. Fidebat Carolus Gomerono, ideò nullum arci præſidium reliquit, contentus oppido impoſuiſſe. Vanam eam fiduciam euentus comprobauit. Nouiodunum quoque, quod multorum Hiſpanorum, & Valonum nece ac vulneribus ſteterat, traditum Duci du Maine, paucos poſt dies à Francis, quibus tuendum commiſerat, hoſti proditum, Laodunenſium obſidionem ſoluere Regij irrito conatu aggreſſi; ferro & inedia multi perierunt, in receſſu maior clades & ſummum dedecus, Henrico Borbonio cum equitatu valido inſtante, recepta fuiſſent; niſi legio Hiſpana poſtremi agminis curam, & hoſtis reprimendi negotium ſponte recepiſſet: eius conſtantia & mortis contemptu factum, vt bellica tormenta & exercitus totus, ſuperatis anguſtiis in loca tutiora euaderet. Quotieſcumque Borbonius impreſſionem conabatur, Hiſpani vultu conuerſo, & haſtis prætentis, impetum excepturi conſiſtebant: hæc adeò præfracta & deſperationi ſimilis audacia, inſolentem victorem ſubſiſtere coëgit: memorem fortè vni de maioribus ſuis Gaſtoni Fuxeo ſimilem ab eadem gente exitio prope Rauennam fuiſſe. Amiſſa cetera oppidula & arces, quas partim Parmenſis, partim Mansfeldius Francis ante ademerant; præter Ferã, Hanum, & Capellam: tot ſumptibus, laboribus, periculis aliud nihil Catholico Regi partum, nam minuta caſtella, nidulos latrociniorum limiti infeſtos, diſijci vel exarmari mænijs diſiectis placuit. Parte alia his tribus expeditionibus in fœderatorum gratiam ſuſceptis, dum miles Catholicus Francis deſudat, totius ferè Friſiæ iacturam fecit, in Brabãtia Gertrudibergã, in Geldria Neomagum, in Flandria Hulſtũ magna munitaque loca perdidit. Sic fit, dum proprijs neglectis aliena curamus. Nam pecuniæ minor iactura, etſi illa per ſe maxima fuit in multos profuſa: qui mox apertè profugerunt, minus hoſtem profeſſi nocituri, quàm cum palam amicos ſe ferebant. In fide perſtiterunt Dux de Aumale, Roneus Mareſchallus, Montelimarius Seneſchallus, & alij non multi, nomina minora. Gertrudibergæ obſeſſæ liberatio

ferè

ſerò ſuſcepta à Comite Mansfeldio patre, Itaque præſidiarii Burgundi, qui diu ſtrenuiſſimè obſidionis omnia incommoda pertulerant, vi & auxilii dſperatione, vrbẽ dedêre coacti fuerunt. Nihil aliud Petro Erneſto Gubernatore, actum geſtumve. ANNO 1592.

ANNO 1594. Octaua Ianuarij Erneſtus Archidux Maximiliani II. Imp. filius ſumma cunctorum expectatione in Belgium venit. Eum Belgis Deus oſtendit tantum, Princeps pius erat & bonus, pacis amans, & pace quam bello vtilior: putabat ſola authoritate nominis rem poſſe componere. Vix aduenerat, cum aduerſa valetudine tantoperè cœpit affligtari, vt non modo, quod res flagitabat, nequiret reip. malis animum ſeriò adijcere, ſed vt plurimum nec audire poſſet ipſe, quæ gerebantur. Gratioſis quibuſdam fidebat, hi facilitate & morbo eius ad auaritiam & prauos affectus alios abutebãtur, & Principem decipiebant, omnes aditus claudentes, ne monita Comitis de Fuentes, & aliorum Deo & Regi fidorum miniſtrorum, admitteret. Ipſi interea, multa permittere, quædam ſtatuere, quæ extremo Belgiũ periculo exponebant. Ideò primum bonos mœror, & animi ægritudo occupauit, mox malorum grauitas impatientiam attulit, & ſilentium abrumpere coëgit: omnes palam liberius miſerias publicas miſerabãtur, pauci fontem malorum nouerant. Scelerum artifices, vt à ſe perfidiæ ſuſpicionem amolirentur, ſtatuerunt culpam in capita innocentium deriuare: ſpargunt per ſuos rumore vario, Comitem de Fuentes & alios Regi addictos, maximè nominis Hiſpani, malorum omnium authores eſſe, ipſis volentibus & ſuadentibus pacem & publica cõmoda impediri. Nota Archiducis Erneſti bonitas, pronam his dictis fidẽ impetrabat: & quam facilè erat, ſopitas odiorum flammas in Belgarũ pectoribus talibus dictis accendere, tam difficile calumniam paſſis flammis extinguere, quantumuis in conuentibus & conſilijs cunctis clara innocentiæ ſuæ & ſenſus ab his planè abhorrentis ſigna aſſiduè præberent. Belgas calamitatis acerbitas, ne luce clara viderent, excæcarat; ne veritatem audirent, calumniæ aures obturarant. Miſeri planè, cum & Rex abſens, & qui Pro-Rege, propter ęgritudinem adiri nõ poſſet: ſpe fracti, conſilij inopes, votis irriti, quem ſe in portum reciperent, & vnde malis remedia peterent ignari Belgæ, vt rebus deploratis vulgus ſolet, deterius remedium amplectuntur, fucum caſſæ, mendacis, impiæ, fædæque Pacis, quam tunc Hollandi, ceterique hæretici

ANNO 1592. retici ac rebelles ſe non abnuere ſimulabant: non quod pacem fieri optarent, quam cane peius oderant, nec quòd vllas vel æquiſſimas cõditiones vellent accipere, ſed quia inſtituto ſuo, de vniuerſi Belgij tyrannide occupanda, mirificè ſimulationem iſtam expedire arbitrabãtur. Vnam huic rei remoram Hiſpanos ceteroſque nationis exteræ milites iactabant: hi ſi pellerentur, vel dimitterentur prius, ſeparatos poſtea ponere arma, & dexteras iungere. Videlicet Catholicæ cauſæ canes depellere & amoliri nitebãtur, vt gregem incuſtoditum deglu-berent ac deglutirent. Sic ſe ſperabant breui Apoſtolicæ Romanæ fidei ſanctiones, & Regis ſui imperium conculcaturos; qui ſcopus & finis conatuum omnium, iam inde à principio rebellionis Guilhelmo Orangio & ſocijs fuit. Quod auidè amabant, id ſe conſecutos ſomniabant: certi de conſilij euentu, vix aliud in circulis & conſiliabulis ſuis agitabant, quam quibus rationibus alijs Hiſpanis iter in Belgium occluderent, iis verò qui diſceſſuri, exitum omnem interciperent. Interea dum adhuc ſpiraret Archidux, qui anno 1595. Martij 19. deceſſit è vita, & dum pacis ſtudium ſimulant, cum Henrico IV. Francorũ Rege belli infeſtioris conſilia ineunt; vt ille Lutzenburgenſem Ducatũ inuaderet pacti, illi verò in ditione Leodienſi quædam oppida, vt ſic vires coniungerent: Balignius autem Cameraco Hannones & Arteſios laceſſeret: qui Franciæ Regi Homagio præſtito, Princeps Cameraci fuerat ab eo nominatus: ſic dum pacem ſimulant, bellum vndique intulerunt. Primus ex parte Sedanenſium Dux Bullonius, in Lutzenburgenſi ditione potitur Iuoſio, La Ferta, Xabanſio, & locis alijs ſubita & inexpectata inuaſione. Hollandi mox Huyum intercipiunt. Ditio Leodicenſis neutri adhærens parti, dum vtriusque amicitiam ſtudet conſeruare, ab vtraque ſpoliabatur, vt ſolent, quibus cordi non eſt ſententia Solonis. Aberat tum in Germania Princeps Eburonum ex Bauariæ Ducibus Elector Colonienſis Erneſtus, optimis in diæta Imperiali officijs pro Catholica functus Eccleſia. Viſa Batauis commoda fœderis violandi occaſio. Haſſeleto, Maſeycæ & ipſi Leodio inſidiantur, vno cuncta die proditorum opera inuaſuri: cetera irrita, de Huyo ſucceſſit. Nam Henricus Voſſius Haſſelenſis, homo plebeius, arroſæ quondam monetæ reus arcem cum ſocijs nocte intempeſta occupauit. Simul viginti erant: præcedebat Voſſius, & reptans per rupem editam, cui arx impoſita, ſchalas è funibus ad murum vſque diſponebat, & vncis ferreis firmabat: ſic ad feneſtram peruenere, ac can-

ac cãcellis ferreis paululum ſubmotis,in aulam Flandrenſem (ſic vocant)ſilenter ingreſſi, præfectum poſtridiè miſſam audientem ,& paucis militibus ſtipatum oppreſſerunt. Re audita miſſi Leodio non pauci equites, ex Condruſijs peditum aliquod ſigna Præfectus Prouinciæ Bruyſſius adduxerat,quibus ſi ſe ciues adiunxiſſent, viæ in arcem præcludi,& ciuitas defendi poterat. Verùm oppidani, velut Panico terrore perculſi hoſtem intromiſerunt,auxiliares copias abire, & ſua curare iuſſerunt.Adfuere proditoribus confeſtim equites leuis armaturæ quingenti, pedites octingenti, duce Heronguerio exule Cameracenſi, Bredano Gubernatore. Hunc Mauritius veteranum oppido,& arci præpoſuit.Ingreſſus cum ſuis vrbem, velut vi captam diligenter diripuit.Vrbi loca vicina vaſtauit, catholicos ditiores in neruum compegit,pauperiores à quibus lytri opimi ſpes non affulgebat,per acerbos cruciatus necauit:nulla tunc Batauis tẽpla,nulla monaſteria intacta,pretioſa furati, locorum religionem profanarunt, dicatas Deo virgines conſtuprarunt,cæleſtiũ imagines confregerunt, nihil prætermiſſum,quod à latronibus rapaciſſimis, carnificibus ſæuiſſimis,& hæreticis profligatiſſimis potuit timeri. Multi in ipſa Eburonum Metropoli nouarum rerum ſtudioſi verſabantur, qui de Principe & ordine Eccleſiaſtico,cuius illic diuitiæ magnæ, numerus frequens,dignitas præcipua,ſummum imperium: expellendo, conſilia inibant clanculum,& ſeditiones leuiuſculas,grauiorum præluſiones,miſcebant. Verùm à quodam Imperij Electore;cui, licet Lutheri opinionibus imbuto,tam nefarij conatus improbabantur; Princeps Erneſtus Bauarus admonitus, celerrimè ex Germania Leodium aduolauit.Hæc cæleritas telam araneorum diſrupit. Capti in vrbe ſeditionis Principes,& pars capite luerunt.De Huyo diſceptatum.Primo decretum bello abſtinere,& iniuriam Batauorum diſſimulando,violatum fœdus vt ſartum tectum conſeruare, ſinerent Regios cum rebellibus confligere,ipſi non actores fabulæ, ſed ſpectatores eſſent. Nihil religioni Catholicæ tum pernicioſius, nihil gratius hæreticis potuit,quam hoc decretum accidere.Carolus Billeus,qui Eccleſiæ,& Principi fidus, hoc cernens vt diſſiparet,perſuaſit; ea de re iterum in conſilio referri, & maturius cuncta cõſiderari.Principi verè ſtudioſo tuendæ religionis Catholicæ oſtendit,tam impedita, & turbata eſſe omnia Regijs,propter ea quæ diximus, vt vix queant ſine Eburonum auxilijs ſoli in tẽpore Huyũ recuperare. Quod ſi ſoli perficerẽt,

ANNO 1594.

ANNO 1594. tam fœdè deſertam à Leodicenſibus arcem; qua iſti fronte ab illis auderent otioſi ſpectatores alieni laboris ac ſanguinis pręmium poſtulare? Vel cedere ſpontè arce, oppido, territorio Huyenſi? Potius omni ope allaborandum, vt Batavi intelligāt, Eburones ſua ſibi per fraudem ſpecie fœderis eripi non paſſuros, nec animos, nec vires vlciſcendæ iniuriæ deeſſe. Hoc nunc ſaluti, poſt & præſidio fore, ne ſimilia vicini moliantur. Scribendum ergò ad Archiducem; qui nondum animam efflauerat, cum hæc diſceptarentur; petendum vt collatis viribus, opera mutua, commune incendium extingueret. Sic prius decretum meliore mutatum, & curæ poſteriores, pręſtabiliores fuêre. Actū ab Electore Erneſto, cum Erneſto Archiduce per litteras, vt primo quoque tempore Huyenſi nidulo, qui inuolarant milui exturbarentur. Summam rerum in hoc cardine volui. Nam ſi vires confirmare & ſe cum Francis, qui in Lutzemburgenſi Ducatu bellum gerebant, coniungere Huyenſes ſinerentur, Namurcenſes, Hannones, Brabantos, omni commercio, & ſecuritate ſpoliandos, interceptas quoque trāſuectiones ex Germania Italiaque in Belgium iri, nec facilè militē è Burgundiæ comitatu, ceteris Belgii prouinciis adduci poſſe; ſi loca occupata hoſtis munire ſineretur. Summa celeritate opus eſſe; ſe quicquid poſſet opis allaturum; ſimul milites, tormenta, annonam quæ præſtaret, ſignificauit; nec defuit promiſſis. Ex Francia non lætiora nuntiabantur, & conſtabat fœdus frangi, fœderatos dilabi, nobiles nutare, & quemque ſuis rebus conſulere. Interea moritur Archidux, ſuccedit ex Regiis litteris in gubernationem Comes de Fuentes, qui cum optimè cauſas malorum noſſet, & iuſtitiæ reſtaurandæ, & ærarij melius conſtituendi, & militaris diſſolutionis reſtringendæ negotium ſeriò ſtatim ſuſcepit. Magna celeritate Valentinum Mottæ Dominum, Artilleriæ Generalem mittit Huyum, & iubet Ludouico Velazquio, vt eodem ſe cum peditatu conferat. Iubet Antonio Zunigæ, veterano Legionis Hiſpanicæ Tribuno, vt eo proficiſcatur; Ambo itaque Huyum obſeſſuri tendebant. Tertio die, quo à Turnhautio mouerant, pedites præcedebant, equites ſubſequebantur: his in tribus pagis diuerſantibus, metatores nunciant, Batauorū equites quingentos, haud procul inde præda & ſpoliis graues proficiſci. Ioannes Corduba equitatus magiſter, re intellecta, iuſſit ſingulos, vt quique aduenerant, in hoſtem manipulatim tendere, & prout in eum incidiſſent, pugnam inchoare: ratus, quod res erat, ſi hoſtis paucitatem noſtrorum aduertiſſet

tiſſet, qui ducentis plures non erant, animoſiorem futurum & cladem illaturum, numerum verò minimè initurum, ſi ſinguli ſe ſeriatim intuliſſent: denique ſuſpicaturum hos antecurſores eſſe totius exercitus ſubſequentis, & ideò de fuga, quàm de pugna citius cogitaturum. Non fefellit opinio. Primi accurrerunt pauculi, qui tum aderant hipposclopiſtæ Grobbendonckij, quos eo abſente, vir fortis Leckerbetius Locumtenens ductabat: ſubſecutus, cum haſtatis ſuis Sancius de Luna, mox ceteri tanta feſtinatione, vt propè Tungrorum vrbem in planicie ſimul vndique Corduba, Luna, Salazarius cum turmis ſuis irruerent, & hoſtes in fugam verterent, vix facie hoſti oſtenſa, pauci in prælio ceciderunt, plures vulnerati, ceteris pedum velocitas ſaluti fuit, multos ruſtici acceptarum iniuriarum memores interemerunt. Ex Regijs nullus defuit. Corduba ad Tungros vſque perſecutus fugientes, quos Tungri in vrbem admiſerunt, Cordubã cum Regijs excluſerunt. Equi capti vltra quadringentos, biſſi, holoſerici, & merciũ aliarum, quas Fleruuiæ diripuerant, vis magna. Regias partes hic euẽtus valdè reſtaurauit, & benè ſperandi quaſi ſignum ſuſtulit, docuit Regiis equitibus, cum vellent adniti, Batauos inferiores eſſe, & Regiis non vires, ſed voluntatem hactenus defuiſſe. Poſtridie Huyum peruenit exercitus: ibi adfuêre auxiliares Eburones, & ænea tormenta per fluuium ſubuecta ſat bona, ſi plura: Regiæ machinæ murariæ nondum perductæ, deerant alia quoque non pauca obſidioni & oppugnationi neceſſaria, quæ tamen mox magna ſedulitate Comitis de Fuentes (iam vnanimi conſenſu ordinum, clauo manum admouerat) ſunt maturata. Anni tempore difficillimo Martij die xiii. prima proluſione, ſingulari ſtrenuitate Velazquij & Zunigæ expulſis Batauis, ſuburbia fuerunt occupata. Sic hoſtis præuentus, ne, quod in eam diem inconſultè diſtulerat, cœnobium ſanctiſſimæ Trinitatis dirueret: id quia non nihil edito loco & firma ſtructura erat, noſtris commodo, Batauis magno damno fuit. In ſuburbio & cœnobio annonæ copia magna fuit reperta, fida quoque noſtris ſtatio caſtris locandis, quæ res frigido & pluuio cælo ad celeriorem victoriam non minimũ profuit. In cœnobij loco eminentiore quatuor ænea tormenta locata, & his mœnia quatere inſtitutum: poſt dies paucos ruina, quæ nonnullos ſimul incedentes milites caperet, ſtrata: per hanc Hiſpani cæſis octoginta qui reſtiterant, reliquis in arcem confugientibus, ingreſſi. Arcem natura tutiſſimam rupe præcelſa, & fermè inacceſſa

Anno 1594.

ANNO 1594. reddebat, humana verò induſtria murorum, foſſarum, & propugnaculorum munitione decorarat. Idcircò quam putabat vi expugnari vix poſſe, eam Motta ſtatuit machinis ſulphurarijs diruere, & propugnatores ruina obrutos pro mauſoleo ſepelire. Cœpit id facere duabus ex partibus tormentis quatuordecim terribili boatu & ſpectaculo. Præſidiarij latrocinijs quàm bellis exercitatiores trepidare, quòd in arce intuta ſibi omnia viderent; & conari clanculum datis ad Mauricium Naſſouium litteris auxilia accerſere: ſed tabellarij omnes hoſtium potiti. Ex litteris cognitum, vrbem & arcem Mauricij nomine, initium noui Principatus in ceruices Eburonum & Namurcenſiū, teneri ab Herongerio; qui id amiculis ſuis ſine fuco perſcribebat. Sed iactantię rarò comes conſtantia. Ecce ſeptimo ab obſidione die Martij viceſima, deditione arcem reddiderunt, pacti vitam & quæ in arcē ipſi intulerant: ibi inuenta quæcumque obſidioni ferendæ neceſſaria: cuſtodia Ioanni Sornoſæ Hiſpano centurioni cum cohorte eius demandata, donec Rex, quod vellet ſtatueret. Leodienſes id ægrè tulerunt, quod etiam ſuæ gentis milites arci præficiendos cenſerent. An ex pactis conuentis, vel ſpe ſola id poſtularint, neſcio. Sanè Comes Fontanus rem ſuo noluit arbitrio decidere, ſed ad Regem detulit. Rex ſola fide & pietate vſus, reſtitui arcem, vrbemque Electori iuſſit, præfatus ſe Leodicēſi Eccleſiæ, quàm adimere, de ſuo largiri malle. Quam feras tam iuſtas tunc vltio diuina ab Huyenſibus pœnas exegit. Spoliati cuncta ſuppellectile, quam miles victor Namurcenſibus, Leodicēſibus, Traiectenſibus mercatoribus vili pendebat, huc ea gratia aduolantibus, & fluuij commoditate ad auectionem vtentibus, adeò vt & feneſtras, & portas, & quicquid vllius pretij, abſportarint: quòd ſupererat illic hærens miles cum puluiſculo euerrebat. Velazquianis & Zunigianis Comes duo ſtipendia numerari iuſſit: ſic inopiæ militum & tranquillitati conſultum. Simul Comes animum adiecit ſubleuandæ calamitati Prouincialium, curauit equites peditesque ijs locis diſtribui, quibus amici minore, hoſtes maiore moleſtia & dāno afficerentur. Ad hæc ſuſtulit exactiones ſuperindictorum, quæ fuerant multæ & graues, vetans ne vllus à quoquam exigeret, nec quicquam vlli quid contribueret, niſi ſi quando ipſemet diſertè iuberet: ſancita pœna capitali in edicti violatores. Hoc beneficium alio cumulauit. vt querellis hoſpitum, & apud eos degentium militum occurreret, conſtituit quid quantumque militi hoſpites præberent, &

for

formulam exhibitionis ad locorum magiſtratus miſit, iubens viderent, ſibique ſignificarent, nunquid miles amplius extorqueret; ſe id inultum non permiſſurum. Quod cum innotuiſſet, repreſſa militum auiditas, qui à Francis didicerant, non lautas modò epulas, ſed pecuniam pro apophoreto exigere. Norant Comitis ſeueritatem in pœnis exigendis, & iam cœperant ſentire Galbam eſſe non Getulicum. Nihil iam fermè vexationũ, vel concuſſionum, vt ante, audiebatur. Nec minor in militari diſciplina diſtrictio, accuratam in caſtris diſciplinam pepererat, nullus edicta vel imperia violabat, quin ſupplicio noxam lueret: quod cum cuncti metuerent, pauci delinquebant. Mouerant ſeditionem Itali, & ſe illis Hiberni coniunxerant: quos Archidux per Hiſpanos Sichemio non ſine cæde eiecerat; & ſeditioſi videbantur ſe Batauis addituri. Comes de Fuentes nolens veteranis hiſce, maximè tali equitatu, hoſtes roborari, induſtriè & humaniter cum illis agendo, perfecit, vt Thenis quieti ſubſiſterent, dum de ſtipendij ſolutione tranſigeretur. Eodem tempore Huyo recuperato, Mottæ Comes imperauit, vt Verdugo feſtinaret ſuppetias, abductis ſecum Marchionis Varambonij Burgundis, Comitis Soræ Velonibus, Soltrenſis ac Roſſenij Germanis; vt cum hiſce copijs, dum aliæ ſubſequerentur, Bullonij apud Lutzenburgenſes, audacia reprimeretur. Franciſcus Verdugus olim Friſiæ gubernator, non ſine periculo & cædibus vrbes ereptas recepit: primo Xabanſium, deinde Lafertam, cui cum auxilio Bullonius accurriſſet, acriter ibi pugnatum: Victoria penes Verdugum ſtetit. Occiſi & capti multi nobiles Franci, Bullonio fuga profuit, denique Iuoſium cum arce Frãci, & Lutzenburgenſium prouinciam deſeruerunt. Hic finis belli apud Leucos & Eburones. Interea Comes Bruxellis Prouinciarum & Vrbium preces & querellas audire, comiter reſpondere, celeriter expedire, conari omnibus quoad poterat ſatisfacere, neminem aditu vel alloquio arcere, vel iuſtè merentem dimittere: his artibus breui conſecutus, vt omnium amorem in ſe raperet: &, ſi qui minus eum diligerent, quod vitari in humanis nequit, attamen admirarentur virtutem, nec obloqui auderent; ſed ſibi de fœlici eius adminiſtratione quàm optima pollicerentur: ſpem Deus mox in rem contulit. Arteſij & Hannones limitem ſuum à Francorum incurſionibus non ſatis tutum iure querebantur, & ſe Cameracenſium & Dorlanenſium iniuriis nimis expoſitos oſtendebant. Si Comes eo arma verteret, militem, annonam, & pecu- ANNO 1594.

Anno 1594. & pecuniam nonnullam offerebant. Comes per Richardotum Præſidem & Morienſartum Secretarium iis reſpondit, ſibi quidem in optatis eſſe ipſorum gratia hanc expeditionem ſuſcipere: ſed ſibi tum nec pecuniam, quæ neceſſaria, præſto eſſe, nec militem ſatis frequentem, partem alibi bello deſtineri, partem palam ſeditioſam iuſſa detrectare, ceteros queri multa ſtipendia debita differri. Venationem haud ſolere fœlicem eſſe, quæ renitentibus canibus inſtituatur. Ipſi ergò conarentur, quantum fieri poſſet, ſe liberales in milite colligẽdo, & ſumptu præbendo præſtare; deſiderijs ipſorum ſe non defuturum. Gratiſſima reſponſio fuit. Receperunt facturos ſeſe, quicquid valerent, & militis, annonæ, pecuniæ certam quantitatem addixerũt. Comes ſtatuit ipſe proficiſci: Sed nequid abſentia eius freti, in Brabãtia, Flandriave aduerſarij molirentur; fortalitia, quæ in Vaſia Hulſtenſium eruptionibus comprimendis extrui mandarat, perfici curauit, & præſidio reliquit cohortes aliquot Valonum & Heluetiorum, Brabantiam defenſuros manere iuſſit Hiſpanos legionarios Zunigæ & Velazquij, cum equitum quinque vel ſex turmis & legione Germanorum, quibus Baro Berneſtenius præerat: hos omnes Coronello Chriſtophoro Mondragonio Cantabro, qui tum arci Antuerpienſi præfectus, iubet parere, ipſi dat in mandatis, vt cum his copijs in omnem partem intentus, videret ne alicunde prouincia quicquam damni caperet. His curandis ſex, non amplius, hebdomadæ impenſæ, ad exactum vſque Maij menſem, ceteræ copiæ, vt iuſſæ ſe in fines Hannoniæ contulerunt, peditum millia circiter quinque, equites mille, cum machinis & apparatu reliquo: tam paruo exercitu Franciæ bellũ illatum. Bruxellæ manſerunt Dux Feriæ, qui cogitabat reditum in Hiſpaniam, Stephanus & Didacus Ibarræ, vt pecuniarijs rationibus vacarent. Nona Iunij Comes Bruxella egreſſus, comitante licet ægro, Duce Paſtranæ Magiſtro leuis equitum armaturæ, & Domino de Roſne Mareſchalco exercitus, & alijs qui huic bello interfuerunt. Magnis itineribus eodem die montes Hannorum peruenit, poſtridiè Valencenas, ibi coactus quatriduum hærere, dum Chimay Principis ad exercitum aduentum operitur. Chimay tria millia peditũ Valonicæ gentis, & tres Cataphractorum turmas ducebat; parantem ſe Comiti coniungere, Franci in ſe conuerterant, qui Chimay oppidum & arces aliquot Hannoniæ obſederant: ſed à Principe feliciter pulſi: & Chimayus ſe Comiti propè Marcoinum coniunxit, maxima gratulatio-

latione,tam cito pulſis fugatiſque Francis.Luſtratæ copiæ, inuenti e- ANNO
quites mille quingenti,peditum ſeptem millia:in his pauci Germani: 1594.
ex legionibus Alphonſi Mendozæ & Auguſtini Mexiæ Hiſpani mille quingenti ſed ſelecti & Veterani,ceteri Valones,cenſu peracto cõſilium à Comite conuocatum, cui interfuere Principes Chimaius & Auellinus,Comes Boſſutus,Motta, Roſneus, Mẽdozius & Mexia.Ibi Comes exponit,ſe vehementer Hano metuere: militem vrbis præſidiarium in periculo verſari propter fluxam Gomeroni multis indicijs compertam fidem. Vereri ſe,ne frater eius Doruillerius arci pręfectus cum vicino Bullonio mali quidpiam machinetur. Cupere ſe intelligere, num eo proficiſcendum, & inſidiæ præoccupandæ: aut quid aliud remedij ipſis occurrat. Primæ ſententiæ honor delatus Chimayo, dixit maiorem militum quos adduxerat partem ſpontè nomina dediſſe:ſi viderint Comitem ad alia vti opera ipſorum,quam iuſſerint Hannones,magnoperè vereri ſe, ne dictis ſuis minus deinceps pareant, & volonum quiſque ad ſua dilabatur; quos ſpes liberãdæ Prouinciæ,à peracerba Balignij vicinia,& Francorum incurſionibus,ſola exciuerat.Horum diſceſſu ad eam paucitatem exercitum redactum iri,vt ſine diſcrimine euidenti,nullius oppidi vel arcis munitioris obſidio tentari queat. ita hunc apparatum in nihilum abiturũ, & Arteſios Hannoneſque perſuaſum habituros,ſe vanis pollicitationibus deluſos, id ſibi cum alias ſemper,tum hoc tempore potiſſimum ſeriò cauendum videri: hoc ſe opinari; libenter aliorum ſententias auditurum.Viſum omnibus,recta ſuaſiſſe.Decretum vnanimi cõſenſu Hani negotium nunc ſeponendum,quod oppidi tam cito amittẽdi non tam magnum periculum ſubeſſe videretur. Id Gomeronum & alterum eius fratrem,& ſororium obſides fidei, id mille & ducentos milites præſidio in vrbe relictos, id tam propinquum Comitis exercitum confirmare.Minimè negligendam occaſionem has duas limitaneas & bellicoſas prouincias,quæ tam alacriter ſuppetias ibant, in poſterum firmius deuinciendi: ſi nunc illorum votis ſatisfieret, nihil poſtea impendij vel oneris recuſaturos.Præſagiebat Comiti quod euenit animus;ſed conſenſu cunctorum vinci ſe paſſus,ſententia mutata,Caſtelletum obſidere inſtituit: quod optatum ſocijs, & vtile ad compeſcendum ſubceſſorem Cameracenſem, cuius tyrannidem exſcindere magis optabat,quam ſperabat:& ne ſic quidem ab Hano lõgè recedebatur.Bullonius crebris litteris nunciabatur numeroſum ex

ANNO 1594. Picardiæ præſidijs militem euocare;& aliæ ſe difficultates oſtentabāt, quarum nulla Comitem perculit,cui ductor Deus animum addebat. Iunij die xv. meridiana luce ante Caſtelletum peruenit,confeſtim in ipſa planicie,vt aduehebantur, quatuor murales machinas in vrbem conuerti,& ſine corbibus aut alijs integumentis locatas,diſplodi mādauit,& vetuſtam turrim,quæ ad hoc viſa opportunior, peti. Paucis horis magna pars diſiecta, minor tamen, quàm ſecura irruptio exigeret. Viſa tamen res non negligenda,ne mora conſternationem obſeſſis adimeret. Veterani duo ruinam explorarunt,nihil imbre plumbi pluentis perterriti,& cunctis cernentibus turrim, qua ſtrata, conſcenderunt. Stabant propinqui paratique Valones, vt ſubuenirent, cum fortè fortuna,incertum quo auctore, vox audita; Fugiunt: ad vocem non ſe Valones continere, nec ducum imperium expectare: ad oppidum magna contentione procurrere: intercapedo loci magna,nec minor feſtinantium properatio,aſcenſus aſper & arduus, ipſi anhelantes & fatigati peruenerunt: recentes viribus Franci feſſos fortiter excipiunt & depellunt,& Valones iam terga obuertebant. Vt videre Hiſpani ſociorum cladem, temeritate & inobedientia acceptam; clamore magno ſignum irruptionis dari poſtulant, & impetrant: tantaque ferocia & conſtantia ruinam inuadunt,vt datis acceptisque vulneribus in vrbem peruadentes multos occiderint, ceteros in arcem compulerint. Quidam victorum fugitiuis permixti in ponte ipſo ſtragem edebant: ſed procellis glandium, quas ex pinnis caſtri iaculabatur hoſtis, coacti in oppidum ſe receperunt. Vt arx propius obſideretur,& exitus omnis obſeſſis præcluderetur, neceſſe fuit in ipſa foſſa ſic vallum ducere,vt non tantum hoſti eruptio,ſed & Belgis irruptio obſtrueretur. Ea tamen valli huius commoditas præcipua fuit,quod thoris ſiue ſolijs machinarum erigendis erat opportunum. Magno cum vitæ diſcrimine obſidentes tota nocte in hoc opere verſabantur, præſidiarijs ad ligonum & dolabrarum ſtrepitum ictus ſcloporum librantibus, funalia etiam picata in muro accendentibus. Tanta ſedulitas & ardor Regiorum fuit, vt ſub auroram plerisque in locis vallum iam perfectum conſpiceretur. Poſtridie innotuit Hani iactura, quæ narratio paulò altius repetenda. Parens Gomeroni & ipſe non ſemel egerat cum Regijs de dedenda Catholico Regi Vrbe & arce Hannenſi: certis conditionibus tandem inita tranſactio. Gomeronus cum ſuis Regi Catholico fidem & obe-

dien-

dientiam ſolemni ritu pollicitus, in anteceſſum aliquot aureorum ANNO
millia accepit, & militi Regio in vrbem admiſſo eam tradidit; data 1594.
dextera de admittendo in arcem, quando de reliquis, quæ pactus, ſibi ſatisfieret: ea gratia Bruxellam venit vno fratrum & ſororio comitatus, ne quis fraudulenter eum agere ſuſpicaretur: diſcedens Hano, alteri fratri ſuo Doruillerio curam arcis reliquerat, & arcanis mandatis vetuerat, ne vlla cauſa modove Regios in arcem admitteret, etiamſi per litteras id abſens ipſe iuberet, vel eo adductus coram verbis imperaret, coactæ non liberæ voluntatis iuſſa reputaret. Horum nihil Comitem latebat, epiſtolis in hanc ſententiam interceptis; & Gomerono implicata, obliqua, inconſtantia reſpondente. Idcircò iuſſus Bruxellam cum ſocijs pro carcere habere. Hani Ciccus Sanguius Vrbico præſidio præerat, quod variarum nationum viginti & duabus centurijs conſtabat: itaque putabatur vnius ſaltem diei ſpatio hoſtium impetum laturus. Doruillerius contra pacta Bullonianos in arcem campeſtri porta recepit, & cohortes Francias in vrbem immiſit: initio reſtitit Ciccus, & in ea velitatione multi Franci vulnerati, cum alijs Humierius Picardiæ Progubernatore, cuius mors ſuis admodum moleſta accidit, interfectus: mox animum Ciccus deſpondit, ipſe captus, milites dimiſſi: meritò illis Comes infenſus, nec videre redeuntes voluit, contentus hac ignominia ignauiam notaſſe. Reliquerat in obſidione Caſtelletanæ arcis Auguſtinum Mexiam cum vna Hiſpanorum, & altera Germanorum legione: ipſe cladis ignarus, hora ſeptima cum exercitu & tormentis Hanum properabat, nocte tota miles adeò celeriter profectus ſub armis, vt equo vecti omnes viderentur: alas addebat deſiderium cum hoſte manum conſerendi. Nondum dies illuxerat, & leucę dimidio ab Hano aberant, quando aduerſus ille caſus Cicci nũciatus: quare mœſtus Comes copias reduxit in caſtra, ſecunda pomeridiana poſtridie quam eduxerat. Mexia, quę ad vallũ ſpectabant ferè ad ſummũ perduxerat; ſed quod ad tormenta locanda deerat, id Motta quarto poſt die perfecit. Igitur vigeſimaquinta Iunij quindecim muralib⁹ machinis ſeptima diei hora, ingentis propugnaculi ſaxo firmiſſimo constructi roſtrum quati cœptum: cuius parte nonnulla deiecta, miſit Comes duos veteranos, alterum Valonẽ, alterũ Hiſpanum ſpeculatores: acceptis vulneribus ambo rediere, & poſſe tẽtari irruptionẽ, licèt non ſine diſcrimine nunciarunt. Difficultatem augebat anguſtia

ANNO 1594. ruinæ,quæ,qua locus altior,paucisſimos milites capiebat. Propugnatores multi ac ſtrenui non ſegniter irruentium vim retundebant. Multum ſanguinis fuſum,duabus horis continuè dimicatum. Comes cernens ſuos fruſtra conniti, receptui cecinit. Conſultius iudicabat murum iterum tormentis diſijcere,aditúque maiore patefacto, rurſus recentem militem nouis animis immittere. Nec hoſtes cogitatio Comitis fefellit:paulò poſt cum vidiſſent, è caſtris ſub ſignis inſtructam legionem Hiſpanorum (hæc Alphonſi Mendozij erat) murum petere; timentes,ne ſi ſecundo fortunam belli experirentur, victis miſericordię locus nullus relinqueretur, ſignum deditionis de pinnis ſuſtulerunt. Horulæ ſpatio conditiones petitæ datæque: diſcederent cum armis & ſarcinis,cetera in arce relinquerent: poſtera die, ſub ſignis quingenti quinquaginta ſex pedites,cataphracti octo & ſexaginta exiuerunt, ſaucijs pleni currus viginti: occiſos cum noſtri irruptionem conarentur,centum & viginti referebant. Victorum ne quadraginta quidem deſiderati,vulnerati plures, maximè lapidibus. Tā celerem victoriam peperit,non militum paucitas,non armorum aut annonæ penuria,non arcis imbecillitas;quam & Cameracenſium oppido,& Caroli V. Imperatoris viribus Franciſcus I. bellicoſus & prudens Franciæ Rex oppoſuerat; ſed Deo duce, & Comitis prudentia, Hiſpanorumque ſtrenuitate partam licet opinari. Præterea Caſtelleti tantum tres quatuorve nobiles aderant, & hi ipſi fermè omnes pugnando occubuerunt. Cauſam comperio, quia Francicæ nobilitati indecorum videtur pedites pugnare. Ideò nec peditibus ſe miſcent; nec facilè præſidijs vrbium adſunt;niſi cum imperio, vel ſi Princeps aliquis obſidionem laturus:tunc certatim aduolant; maximè ſi nobilis vrbs aliqua tuenda. Inde gloriam expetunt,vt Dorlani accidit. Hoc ergò in cauſa,cur tam munitus locus minus conſtanter defenſus fuerit. In arcē reperta ænea tormenta varia ſeptem, moſquetti curules ſedecim; pulueris nitroſi,globorum,malleolorum,& alterius defendendis vrbibus materiæ non parum. Comes loco potitus,iubet ruinas calce ſaxoq; inſtaurari, foſſas expurgari, repertis tres murales machinas adijci ęreas,pulueris,funium,globorum,& aliorum neceſſariorū vim magnam; præſidio relictis trecentis peditibus, & equitum turmis tribus, parere iuſſis Ludouico Villario Hiſpano, quem oppido arcique præpoſuit. Motis inde copijs rumorem ſpargit ſe dumtaxat agros Cameracenſium depopulaturum,& facere cœperat; cum redditæ

ditæ litteræ à Gomeroni captiui matre, nunciant Hani arcem adhuc Regis Catholici nomine, vt prius haberi; quicquid contigiſſet, non id vlla voluntatis mutatione, ſed priuatis Cicci Sanguij, & Doruillerij inimicitijs factum. Veniret Comes, & captiuum Gomeronum ſociosque adduceret, arcem ipſi patere: ſimulari illa Comes non ignorabat: qui tamen Antuerpiam captiuos adducerent properè miſit: Vt adducti, cum copijs & machinis Hanum ſecundo redit, ibi certiorem per litteras facit ex arce Doruillerius, ſibi à Sanguio inſidias poſitas, qui adiunctis ſibi octo, decem ve militibus, conatus fuerit arcem occupare. Coactum ſe, tuendi ſui cauſa, vnum ex proprijs affinibus conſcium interimere. Idcircò ſibi nunc milites minus parere: ſi toto illo die & nocte Comes conquieſceret, ex re vtriuſque id futurum. Se, ne ſuſpicio oriatur conſenſus cum Comite, machinas ſulphurias irritis ictibus in noſtros nimis altè eiaculaturum. Verum ſenem fallere difficile. Vulpina hæc omnia ſe ipſa prodebant. Reſpondit Comes ſe vanis promiſſis amplius lactari nolle: certo ſciret, niſi ante diei craſtinã matutinam re ipſa arx redderetur, Gomeronum fratrem eius, in præſidij conſpectu, capite perfidiam luiturum. Hæc aſſeuerantius nũcio dicebat, vt vel ſic ad officium Doruillerius rediret; quem intellexerat moras ſolummodo nectere, vt interea de tradenda Pullonio arce, quod cogitabat, commodè perageret: quod fecit. Poſtridiè circa horam decimam illius mater Comitem adire conata, querens ſe arce pulſam; quam hoſtes occupaſſent, ſimul ſeriò machinis globi in Regios mitti cœperunt; ſed ſine noxa, quia loci ſitus eos tuebatur. Lacrymis & clamoribus mulierculæ contentis, Comes eam nec in conſpectum admiſit, nec promiſſa diſtulit. Gomerono denunciat, vti ſe ad piè moriendum componat: quòd cùm ille feciſſet, & Catholico ritu peccata ſacerdoti confeſſus fuiſſet, ſub arbore, vbi ex arce conſpici poterat, decollatus: cadauer ibi relictũ: frater & ſororius in arcem Antuerpienſem remiſſi. Faſſus in iudicio, quam narraui, contra Regẽ Catholicum, cui ſe ſponte ſubdiderat, & pecuniæ non parum acceperat, perduellionem. Stimulabat fraudis, & perfidiæ indignitas oppidum arcemque tentare: verùm à feſtinantibus annona caſtris opportuna fuerat derelicta, nec cõmoda ibi pabulatio vel ſecura videbatur. Arteſij, Hannonesque copias & currus gratuito conceſſos, tempore elapſo repetebant, & Valones quotidiè diffluebant, qui præſidio annonarijs mittebantur. Ideò die altero Peronam exercitus reuertit: tra-

ANNO 1594.

ANNO 1594. ctatum de vrbe obſidenda: quæ cauſæ ab Hano, eędem à Perona auerterunt. Somæ fluuio adiacet caſtrum Cleryum; quòd facilè muniri, & idoneum vexandis Peronenſibus, & prohibendo commeatui, ne per flumen Cameracum deueheretur: vafrè res tentata, felici euentu caſtrum acceptum. Veterano cuidam cuſtodia attributa, cuius fides & diligentia, quamdiu arci præfuit, valde probata. Valde Arteſij Comitem vrgebant, vt Dorlanum obſideret, & quantum Hannonijs addito Caſtelleto, tantum ſibi capto Dorlano ſecuritatis adferret. Oppidum cum arce in viſceribus fermè ſuis ſitum, magnam calamitatem toti prouinciæ inferre, nihil tutum pacatumve permittere: ſi obtineatur, æquè aduerſarijs omnia infeſta redditurum. Inde Ambianũ & Abbevillam Picardiæ metropoles facilem excurſionem fore, latè patente agrorum planicie, nullis amnibus vel torrentibus impedita: hoc etiam faciliorem annonæ & machinarum ſubuectionem præbiturũ: ſe verò largè omnia in hanc expeditionem ſubſidia ſuppeditaturos; militem denique alium ex Flãdricis præſidijs tum euocari poſſe; qui, ſi Dorlanum à tergo relinqueretur, non ſine aperto periculo adduceretur. In exercitu Regio clam aduerſarijs nonnulli ſtudebant: per eos Borbonius Rex certior factꝰ celeriter ſelecti militis cohortes aliquot Dorlanum miſit. Vrbis arciſque munitio per ſe firma erat, & fama in maius ferebatur; eò quod vetus fabula bellis ſuperioribus ſparſerat, Philippum II. cum ſexaginta millibus militum expugnationem tentare non auſum. Franci mœnibus & milite, quo vix obſeſſori cedebãt, freti, confidebant ſe Regijs ignominiam & ſtragem, ſibi gloriam & ſpolia paraturos. Ad vrbis præſidium, præter oppidanos, qui militibus nihil ad prælium deteriores, & ſtipendiarios, ære ſuo militaturi nobiles quadringenti aduolarunt; ſic cum obſidio cœpta, tria pugnãtium millia, & ducenti quinquaginta grauioris armaturæ equites (cuyrazes vocant) in opdido numerabantur. Primo ſtatim die eruptione facta, paucis vtrimque qua vulneratis, qua interemptis, à noſtris ita repulſi, vt foſſas murumque exteriorem probè explorãdi poteſtas fuerit, quod prorſus optandũ eo die videbatur. Sequẽti die ſub veſperum iuſſus Motta per fidos ac peritos Centuriones loca opportuna ruinæ ſternendæ contemplari; dum ipſemet cum alijs luſtrat, & omnia circumſpicit, moſquetto ſub galea frontem ictus concidit, magno ſui deſiderio relicto. Vir clarus militari laude, Catholicus, & Regi per annos iam aliquot fidus: tantæ virtuti ſola fœlicitas deerat,

rarò

rarò bonis conſilijs euẽtu reſpondente. Socij diligenter omnibus cõ- ANNO
ſideratis cadauer retulerunt,& Comiti affirmarunt,faciliorem, & in 1594.
præſens vtiliorem arcis,quàm vrbis oppugnationem fore. Re maturè perpenſa,conſilium placuit, quoniam vrbi arx planè omni ex parte dominabatur:quare vrbe prius potiti,nihil admodum permouerent; arce,qua oppidum reſpicit,omnes ex vrbe conatus facilè eluſura, & noſtris oppido toto vbi extra Bombardæ ictum conſiſterent loco vix ſuppetente.Mouit ergò Comes caſtra vltra Autium fluuiolum , qua parte obſeſſis auxilia ex Picardia mitti poterant . Erat ibi monaſterium ſemidirutum,illud iuſſi variarum nationum equites,peditesque inſidere,& communire: reliquæ copiæ propius arci admotæ. Alfonſus Mendozius legionis Hiſpanicæ tribunus, cum aliquot Centurionibus, ſitum arcis explorauit,& vallo atque operibus præfuit ad arcem vſque expugnatam. Interim ex Flandricis præſidijs ſexcenti pedites euocati acceſſerunt,& mille alij ab Artezijs conducti. Bullonius ex aduerſo non ſegniter ſe gerebat. Pondormij pone Abbevillam ex Picardia,& vtraque Normannia militem ſubſidio cogebat: ei Sancti Pauli Comes & Villartius Franciæ Ammiralius, & præfecti vrbium, & Nobilium magna manus acceſſere: non vt Dorlanum obſidione liberarent (rem vt videbatur ipſis minimè neceſſariam) ſed vt Comitem inde cum flagitio & dedecore fugarent. Plus ſuperbiæ & animorum,quam virium & prudentiæ adferentes, Ducem Neuerſium, cuius ſumma poteſtas in exercitu futura, cum alia manu venientem operiri noluerunt. Sunt qui à Bullonio dictitent hos, quorum pars maior Catholici, & ex fœderatis fuerant, præmiſſos, & laniena expoſitos: certè nec Borbonius,nec Bullonius, nec alij Franci eorum necem,quibus parum fidebant, magni fecerunt. Viceſimatertia Iulij ad fanum ſancti Richerij,ſexta à Dorlano leuca tranſegerunt. Viceſimaquarta die ſine tormentis,quæ Heluetijs cuſtodienda reliquerant, ſe in viam dederunt, ſelecti ex varijs cohortibus pedites octingenti, equites plus minus mille ducenti : qui propius acceſſere, adeò vt paulò ante meridiem velites noſtri, quos audito hoſtium aduentu Comes præmiſerat, hoſtem adeſſe renunciarint. Comes idoneo caſtris præſidio attributo, vt ſe hoſtis in conſpectum dedit,obuiam mouit, cum decem tormentis bellicis, & mille quingentis peditibus,equitibus autem longè minore quàm hoſtes numero : pedes medium ſpatium , eques cornua tenebat.

Anno 1594. bat. Vix caſtris abierant, quantum moſquetto iaculeris; ecce quadringenti Francorum equites, in trecentos Comites equites prorumpunt: hi non ſuſtinentes impetum, ſe ad peditatum recipiunt: ſed alijs accedentibus, rurſus pugnare adorſi. Comes ſuos nutare cernens, trecẽtos Hiſpanos legionarios ſubſidio mittit: acrius pugnabatur, his reuertẽtibus in prælium & dedecus abolere nitentibus; Francis contra hoc fortius ſe gerentibus, & iterum in fugam acti, qui prius: quos dum incautè victor Francus inſequitur, peditum cuneum non aduertit, in quem inopinus incidit. Legionarij celeriter nullo ictu inani, in cõfertos imbrem glandium immittunt, equorum, equitumque fœdã ſtragem edunt. Eodem ferè momento, maioribus tormentis, non prior tantum iſta acies Francorum, ſed & ſecunda, quæ erat equitum octingentorum, & tertia totidem peditum, vehementer affligebantur. Nã moſquetarij mira dexteritate aſſiduo iteratis diſploſionibus ordines lacerabant. Equites etiam à Comite increpiti, tertio pugnam tentarunt, ſed minore quàm par fuit conatu. Si quæ in mandatis acceperant, perfeciſſent; fortaſſis nec cladis nuncium Francorum vllus retuliſſet. Nunc cum ſe omni ex parte ſauciari, & interimi conſpicerent, captiuos fieri nullos, ſine delectu occidi nobiles plebeiosque, animo frangi, & initio lentius equites reſiſtere; an ſi fortè pedites interea ſe in tutum poſſent recipere. Sed Regij nullum momentum quieti dare, inſtare, pellere, cædere; tandem Franci effusè profugere: pedites ad vnum ferè conciſi, magno numero equites, multos fuga eripuit, vt enim quiſque ſe fuga victoris oculis ſubduxerat, equos dimittebat, arma abijciebat: illud, vt facilius in ſegetibus, quæ tum fermè maturæ, ſe occultaret: hoc, vt expeditior eſſet ad curſum: vtrumque, vt præda victor diſtineretur, ſecutus fugientes equitatus ad duas leucas, vſque ad ſeptimam veſpertinam; ne vlterius progrederetur, tenebræ impetrarunt, & imperium Comitis, qui receptui cani curarat. Deſiderati ex victoribus octo, ſaucij inuenti duodecim: hoſtium necati non minus mille, vulnerati captique plurimi, quorum plerique poſtmodum interiere. Maius quam pro numero, hoc aduerſo prælio, hoſtes detrimentum acceperunt. Vix vlla ſtataria pugna longo tempore tot magni nominis ductores ceciderunt. Id victis mœrorem auxit, quod qui certam animo pridiè victoriam præſumpſerant, illis poſtridiè nulla fugæ celeritas ſufficere videretur: didicere ſuperbiam à Deo nunquã ſini inultam. Præda fuit opima, vt mittam reliqua, capti militares

equi

equi trecenti,ſtratis & frænis nobilium exornati; vnde patuit multos captos,occiſosque,quorum nomina ignota manſerunt. Captiui retulerunt cecidiſſe Villartium Admirallium Normanniæ Gubernatorem; Senſeuallium caſtrorum magiſtrum; Huquevilios filium, patremque Pontimaris Gubernatorem; cui Vexillum Admirallij de manibus vi extortum; Vezellium & Canonvillium præfectos equitũ, & alios penè ſexaginta,partim gubernatores oppidorum, partim Capitaneos,partim nobiles.Pedriellus Villartij Vicarius multis vulneribus ſaucius,Catholico ritu ſacramentis perceptis, ex imo pectore gemitus trahebat:cumque Sacerdos illum conſolaretur, & ſpem aliquam ſanitatis faceret: negauit ſe ille angi animo ob vulnerum dolorem,quæ ſciret eſſe belli prouentum; nec propter mortem ante oculos obuerſantem,quam ſemel oppetendam nõ ignoraret; ſed propter cauſæ,quam fouiſſet dedecus & culpam:nec debuiſſe alium prælij exitum ſperari:hæreticos ſtatim fuga ſibi conſuluiſſe: eos,qui Catholico nomine gloriabantur,captos,cæſosve: iuſto id ſe Dei iudicio adſcribere,digno inuolutos exitio,qui cũ ſe Catholicos profiterẽntur,conſcientiæ ſtimulis conculcatis,hæreticorum partiarij fuerint; non niſi ob politicas quaſdam & priuatas rationes, gnaros ſe contra ius & fas niti:hoc vnum nunc ſibi dolorem adferre,hoc gemitus extorquere: Deo tamen ſe gratias magnas agere,quod Catholico ſibi inter Catholicos mori conceſſerit:talia prolocutus animam exhalauit,morte fœlicior,quàm ſi viuens hæreticorum ſocius permanſiſſet.Currus accepti ſeptem bombardico puluere pleni,ac rebus aliis ſuſtinendæ obſidioni,quos cum peditatu in Dorlanum inducere cogitarant. Parta victoria,eadem nocte Comes Deo gratias reddidit, & in D. Iacobi Zebedei Hiſpaniæ Apoſtoli,cuius feſto hæc contigerant, honorem, mandauit militibus,vt omnes ad vallum ſub ſignis conſiſterent,& ſigillatim per ordines iugi bombardarum diſploſione lætitiæ ſigna darent,ſariſſis etiam manipulos ſtraminis accenſos extollerent: fauebat nox ſerena,mirè pacata,& ventorum expers; micabant clarius ſtellæ, & velut aſtream choream ductabant,bis maiora tormenta moſquetti & bombardæ manuales inſtar continui tonitrus, ardentem globorũ nimbum obſeſſæ vrbi iniecerunt. Regijs ea res alacritatem, obſeſſis metum & mœrorem auxit,cauſam lætitiæ illis ſcientibus, his conijcientibus. Henricus Borbonius Franciæ Rex ex Burgundia Neuerſiũ Ducem præmiſerat,vt inſulæ Franciæ,Campaniæ, Normanniæ, Pi-

ANNO 1594.

D car-

ANNO 1594. cardiæque ſatageret; hic altero poſt victoriam die Ambianum peruenit: vbi aduerſi prælij fama comperta, fugitiuas equitum reliquias recolligere, ſuis quos adduxerat adiungere: ita factum, vt mille ducẽtos equites, pedites bis mille quingentos numeraret: cum his & aliquot maioribus tormentis, per Richerij fanum obſeſſis ſuppetias cogitabat, caſtra locaturus quarta à caſtris Comitis leuca: inde ad duas leucas ipſe cum equitatu proceſſit: his Comes magnoperè gauiſus ante diem IV. Kal. Auguſti, tria peditum millia, prælij cupidiſſimorum, & totum qui aderat equitatum, & bellicas machinas ſex, ſecunda poſt meridiem hora ipſemet in hoſtem duxit: qui cum ſe in conſpectum procul dediſſet, ſuis Comes breuiter: Quod optarint; hoſtem adeſſe: fortiter vnicuique pugnandum: qui fugerit, aut remiſſius egerit, hũc ſibi pro hoſte futurum: ſtatuerent quid præſtabilius: ab hoſte cũ laude, vel ab Imperatore cũ ignominia cædi. Franci vt videre Comitem cum ſuis, confeſtim ipſi videri deſierunt, & eadem nocte altius fontẽ Autij ſuperantes, inſcijs aduerſarijs, centum viginti Cuyrazæ, cum octodecim iumentis clitellarijs puluere nitroſo onuſtis, in oppidum obſeſſum ſe penetrarunt. Non difficile id erat, tum propter obſidentium paucitatem, tum quia flumen per medium oppidum fluens, ne corona cingeretur, impediebat: ideò noſtri nequibant aditus in vrbẽ omnes intercludere, præſertim noctu, quando diuidi, vel extenuari caſtra minimè expediebat. Regis Catholici miles interea vallum ad foſſæ marginem produxerat, & II. Kal. Auguſti ſumma fatigatione & diſcrimine murales machinas cõtra arcem collocarat. Hoſtes ſumma vi & induſtria repellendis noſtris inſiſtebant, vltra quadringentos iam Hiſpanos ſauciarant, nonnullos occiderant, Burgundiones & Valones non pauciores interemerant, in his Gabrielem Sotomaiorẽ Centurionem. Ipſis Kalendis vigintiquatuor tormenta, duobus locis, tonare cœperunt, verberatæ munitiones, & ſingulari induſtria Centurionis Lãberti, qui tormẽtis pro Motta præerat, omnia præſidiarijs infeſta reddita; adeò vt nullus eorum ſe oſtendere auderet: id præcipue formidine vnius machinæ, quæ ex altiore quodam propugnaculo, quod noſtri vi expugnarũt, certis ictibus multos, & in his vno ad nouẽ grauis armaturæ milites, diſcerpſerat. Cortina (ſic vocant) propugnaculi calce & ſaxo ſolidiſſimi, à diluculo ad horã veſpertinã ſextã diuerberata fatiſcebat, & ad ruinã inſpiciendam miſſi veterani quatuor, duo Hiſpani & Valones duo, qui ſitũ & periculũ oculis præ-

 cipe-

ciperent: functi officio diligentiſſimè, vno amiſſo, duo ſaucij, quartus integer redierunt, nuntiaruntque quæ luſtrarant, quę ipſa captiui poſtea confirmarunt. Hoſtes à propugnaculo ad interiorem vſq; caueã laqueatam, totum concauitatis illius ſpatium intercidiſſe, vt cuniculis ducendis incommodarent: in hiatus exitu, ex ſportis terra repletis ſemilunæ forma brachiũ duxiſſe, & alia ex parte vallum, in quo ſtatio trecentorum erat, quos locus capiebat, militum: vt autem in ſemilunã ex cauea ſe recipere, & inde rurſus erumpere poſſent, ad vtrũq; ſciſſuræ latus duas tabulas locaſſe, quæ ſingulis tantum militibus tranſitum præbebant: in eo quòd reliquũ à muri latitudine vſq; ad foſſam, id à dextra corbibus ingentibus obſeptum vſq; ad ſemilunã porrigi. Igitur ad dexterã miles irrũpere nõ poterat, niſi per tabulas, manifeſto periculo in hiatũ profundum caueæ laqueatæ decidẽdi: nec ſecurior ad læuam acceſſus, vbi altera tabula pro ponte: nam ibi, qua latus lęuũ aliud propugnaculum aſpiciebat, altiorem quandam planitiẽ manu munierãt, inſigni & lata mole, cui defendendæ maior & melior præſidij pars deſtinata, ibidem ad initium aditus decreſcentis cõferta ſub ſignis ſtabat: aditus noſtrorum, vt ſummum, quinquaginta capiebat: hoſtes in planitie illa mille quingenti numerabãtur. His ab exploratoribus acceptis, ipſos, quid ſentirent, Comes rogauit: reſponderunt tentandam irruptionem, vt arx non capiatur, propugnaculum capi poſſe. Sic fore, vt editiore poſtea loco metarentur, & propugnaculo occupato, arcis potiũdæ ſpes certior affulgeret. Poſt in cõſilio ſẽtẽtijs variatũ. Comes ſe exploratoribus aſſentiri profeſſus: nonnulli temerariũ, alij neceſſariũ iudicabant. Supererat diei non multum, & niſi eodẽ die exequerentur, tota illius diei diuerberatio irrita futura. Statim Comes Alphõſo Mẽdozio, qui ad valli extremũ, qua aditus aperiendus, conſtiterat cũ peditatu, imperat irrumpere: paratis omnibus miles ardebat præliandi cupiditate: celerrimè vallũ ſuũ legionarij dolabris & ligonibus diſiecerunt, & in hoſtẽ magno impetu ſe intulerũt: hoc aſſultu ſoli Hiſpani fuerunt: momento trecenti iam pedites editiora occuparunt; quotquot ex hoſtibus nacti, vel conſciderunt, vel in caueæ præcipitium egerũt: vbi pars caſu necati, pars cruribus fracti, miſerandi potius quã formidãdi iacebãt: ſimili ſtrenuitate tabularũ illos anguſtos ponticulos euadunt, & Francis perculſis recedentibuſque, quod aperto latere noſtrorum bõbardis peterẽtur, ſemiluna potiuntur. Nondum arce, quia, propter aditus anguſtias, magna manus

ANNO 1594.

ANNO 1594. hoſtium retrocorbium illorum ſeriem latitans Hiſpanos glandibus feriebat. Idcircò viſum commodius, ſi mutata velificatione in læuũ latus inſultum transferrent. Eo conuerſus, vtrinque audiri tormẽtorum boatus, perſtrepere cuncta moſquettis, & bombardis, enſis enſi, pes pedi, haſta haſtæ conferri: ſumma vi per horas duas dimicatum. Oppugnatorum multi vulnerati, multi cæſi; vt neceſſe fuerit bis terve ſuplemento alios ſubmittere, cum glandibus & puluere tormentario. Vbi ad duas ſemihora acceſſit; Francis animi paululum declinarunt. Tum voces auditæ; prima, Fugiunt, Fugiunt: ſecunda; Intro, intro: & creuit audacia Catholicorum. Hoſtes locum deſeruêre, Regij tanto furore eos inſecuti, vt breui tempore iam cerneretur caſtrum interemptis conſtratum, victoribus plenum. Nec ſpatium victis dedere per portas arcis in oppidum ſe recipiendi: fugientium multitudo ſic portam complerat, vt ſe inuicem conculcarent, & qui gladio hoſtili ſuperſtites erant, ab amicis & ſocijs compreſſione examinarẽtur: portis obturatis alij ſe per mœnia præcipitabant. Hiſpani vt portas vacuarent, viuos trucidare, & cum cadaueribus ſemimortuos eijcere; deinde furentium leonum inſtar in vrbem irrumpere. Franci, qui ſe in vrbem ante receperant, non reſiſtere, ſed latibula quærere. Victores omnia rimari, nullam latebram vel angulum præterire, inuentos omnes occidere. Comes edixerat, vt nulli armato in plateis, vel prophanis domibus parceretur; loca ſacra nemo violaret, pudori fœminarum ne quis illuderet, tectis ignem ne inijcerent: quiduis horum capitalem noxam fore. Profuit ad militis alias licentioſi, & tum victoris libidinem reprimendam. Nulli virgini, fœminæve ſtuprum oblatum: tantum valuit, quæ in omnem partem vim habet maximã, ducis diligens ſeueritas: ſciebat miles nulli impunè fore quod delinqueret. Hæc perſuaſio cauſa fuit, vt cum exacta obedientia vigeret, ſupplicia nulla ſumerentur. Sacerdotes, qui in Catholico exercitu animabus militum curandis præerant: quotquot poterant obuios in templa cogebant, & eorum illic ſanorum, ſauciorumque confeſſiones excipiebant; & inde milites minis ac precibus, auctoritateque abigebant: ſic multis benè moriendi, pluribus vitæ in præſens ſeruandæ, & in poſterum melius inſtituendæ occaſio præbita. Incendium à caſu natum oppidi magnam partem abſumpſit, ſacram ædem vel locum pium nullum corripuit. Tria millia Francorum in arce oppidoque cæſa, tot vulnerati, vt in vno Noſocomio monialium, plures quam

centum

centum decubuerint:in his Gubernator & nobiles multi, tam graui- ANNO
ter ſaucij,vt plerique paucos intra dies morerentur. Victorum occi- 1594.
ſi quadraginta,vix ducenti vulnerati. Te Deum laudamus decantato, iuſſit Comes vrbem arcemque expurgari cadaueribus & ceteris ſordibus,quæ tetro odore poſſent aerem inficere. Id alacriter & properè foſſores,lixæ,& tamiaci,qui caſtra ſequebantur iumentis & carrucis præbitis,perfecerunt:poſt militi diuerſoria metata,& inita ratio captiuorum,& bellici apparatus vtrobique inuenti. Occiſus Comes Dinanius,& primariæ nobilitatis ſexdecim in pugna, inter quos ſex equitum præfecti cum ſuis Vicarijs & Vexillarijs,item trigintaquinque peditum Capitanei cum ſuis ſigniferis, ex legionibus Amoralij Egmondani,Ruſoy,Rauy,Prunvillij,Villeroj,Hauacurtij & Picardica: ex tot enim legionibus ſingula ſigna militum & ex ſingulis equitũ turmis quindecim viros ſelegerant. Haraucourtius Gubernator cum aliquot alijs in caſtrum Antuerpienſe miſſus cuſtodiæ cauſa. Apparatus bellicus copioſus fuit: accepta muralia tormenta octo;campeſtria (falconetos appellant) ſex & viginti; moſquetti æneí valde idonei repellendo aſſultui centum & octo;pulueris probi,ferri fuſi,plumbi,ligonum,ſitularum,ſulphuris,nitri,ſalis,farinæ,hordei, tritici,auenæ, ſalitorum copia permagna:adeò vt ad loci tutelam nihil Comiti viſũ fuerit adijcere. Qui norunt, quam exiguis copijs,pecunijs vix vllis, periculis & impedimentis plurimis maximiſque adeò paucis diebus, præter ſpem,tam ardua tam feliciter peracta; Dei digitum coguntur agnoſcere. Ille Comitis conatus beneuolè iuuit: nec Comes quidquã fidei,prudentiæ,diligentiæ,roboris aut conſtantiæ prætermiſit. Certus iuſtæ cauſæ Deum adfuturum. Audacter dico, nec ſine Dei auxilio hæc Comitem perficere potuiſſe; nec Deum tam propitium Comiti futurum,niſi ſe talem Comes præſtitiſſet, quales in omni memoria paucos,hoc ſæculo vix vllos inuenias. Liuoris eſt, dum rem laudas,ei qui geſſerit,detrahere; & quorum virtuti Deus ſingulariter adſuit,vt eam extenues,totum miraculo ſcribere. Dauidis, Aſæ, & Machabæorum victoriæ,non ideò non eorum ſunt, quod eas à Deo Sabaoth promeruerint. Dei inſtrumenta fuere; ſed quia Deus ipſis ad adeò præclara voluit,quàm alijs,potius vti, viget vigebitque laus eorum ſempiterna. Dorlanum redeo: cadaueribus purgata vrbe,foſſæ ruderibus vacuatæ; dirutum exterius illud propugnaculum, quod noſtris victoriæ initium,vnde arci periculum imminebat, & defendi

 niſi

ANNO 1594. niſi magna manu, & multo ſanguine non poterat: ruinæ omnes inſtauratæ: vt hæc celerius conficerent, Arteſij foſſores præbuerunt, Valonum, & Germanornm multi præmio inducti vt operam nauarent. Præfectus arci oppidoque Ferdinandus Tellus Protocarrerius, Centurio Legionis Mendoziæ, cuius fortitudo & militaris peritia hac obſidione enituerat, & ſtratagemate poſtmodum capto Ambiano illuſtrior extitit. Arx Hiſpanis credita, vrbs variarum gentium militibus. Mox in Cameracenſem agrum Comes redijt, quod reliquum fuerat depopulaturus. Flagrabat Cameraci obtinendi deſiderio, vnde tot tantaque damna Belgio inferri ſolita: ſed militum paucitas, de qua multos neceſſariò detractos in præſidia diſtribuerat, & alia multa eum morabantur. Contra ſtimulabant alia complura, & ſpem fauſti ſucceſſus magnanimitati faciebant partæ victoriæ, fracti hoſtium animi, præcluſæ viæ clandeſtinis auxilijs: quacumque veniret hoſtis, latere non poſſe; ſi Peronenſi via, Cleryum teneri, & inde certiorem ſe reddendum; ſi Fani Quintini itinere adueniret, à Caſtelletano, & alterius arcis vicinæ præſidio detegendum: tertiam ſemitam aduerſarijs non patere. Franciæ Regem abſentem in Burgundia bellum contra Ioannem Velaſquium Caſtellæ Comeſtabilem gerere cum robore militiæ; quæ in Picardia copiæ verſabantur, exiguas eſſe, & cæſis iam tot millibus meliorum, vix metuendas. Tormenta, commeatum, & reliquum apparatum, paruo negotio, periculo nullo, haud magna impenſa eo aduehi, & ex vrbium limitanearum præſidijs, quam vellet, militum manum euocari tutò poſſe: denique commodam anni tempeſtatem caſtris figendis, & equitum pabulationi fauere. Itaque non obſcurè Comes præſeferebat, quid meditaretur. Hannones & Arteſij, vt viderunt votis ſuis Comitis voluntatem non refragari, magna multaque ſe ad eam expeditionem emolumenta ſpondebāt allaturos. Conuocato belli conſilio multis nimis ardua cogitatio, & temeritati vicina videbatur: donec Comes, graui & concinna oratione, momenta rationum, quibus mouebatur, & narrauimus, commemoraſſet: tunc metus rationi ceſſit, & vnus eorum qui aderant; Ego verò (inquit) excellentiæ tuæ verbis Arteſiorum & Hannonum polliceor, peditum quatuor millia, foſſorum quot neceſſe, panis & cereuiſiæ commeatum exercitui quoad obſidio durabit: quod polliceor, intra paucos dies exhibebo. Statuit Comes obſidionem aggredi confeſtim, nec ſinere temporis quicquam

quam diffluere, quamuis nonnulli hortarentur expectaret, donec ſocij promiſſa præſtitiſſent: hæc fiducia diligentiam eorum adauxit; ſub ſignis habebat dumtaxat quatuor peditum millia, & vix mille ducentos equites: ſed maturauit vndique milites aduocare, pecuniæ ſumma laborabat inopia, nec qui Bruxellæ manſerant, ſatis benignè Comiti ſubminiſtrabant, alijs potius numerantes: huic malo vt, quoad poſſet, occurreret, aliunde collegit, vnde ſubſidia quandoque, quia ſtipendia nequibat, militi egeno exhiberet. Sic enim rebatur poſſe, cũ militi annonæ & pecuniolæ quid eſſet, ſeditiones caueri, & diſciplinam ſeruari: conſilio bono felix euentus reſpondit: Nam militaris rapacitas & licentia coercita, duobus abigeis patibulo affixis, & equis domino reſtitutis. Cum propius ad vrbis occiduum latus applicuiſſet, xv. Auguſti die caſtra poſuit duobus in pagis prope Schaldam flumen: & vt auxilijs hoſtium, ne qua furtim irreperent, præcluderet aditum, & obſeſſis ſpem ſoluendæ obſidionis tolleret, minoribusque copijs ampliſſimam vrbem facilius cingeret, caſtra foſſis, & paruis munitiunculis coniungit, & has milite & machinis communit: duæ ceteris ampliores arcis ſpeciem præbebant. Vni, quæ propior Franciæ, mille ducenti pedites, & quadringenti equites attributi; alteri, quæ vicinior vrbi duo peditum millia, equites bis centum impoſiti: ædificandi, muniendi, defendendi Chimaius Princeps curam ſuſceptam, egregiè perfunctus, toto hoc bello multa ſe, maioribusque ſuis digna geſſit. Dum his attenditur, Neuerſij Ducis filius, cum ſexaginta grauis armaturæ equitibus, ad latus propugnaculi, quod diximus, in vrbem ſe penetrauit, nonnullis amiſſis aut vulneratis, & ſuppellectile perdita, quam equites, licet ſerò aduolantes diripuerunt. Iam Comiti aduenerunt euocati Laborlota ex Leucis cum peditibus circiter octingentis; aliunde ceteri, & nouo exemplo prius Itali equites, in his ſeditioſi quingenti, & Capella ducenti alij. Spectaculum inſolitũ; feroces & iugi excuſſores, nondum pacatis animis, nec acceptis ſtipẽdijs, comitis prudentia & fœlicitate allectos, Regi militare, cuius imperium aſpernabantur. Luſtrato exercitu, cenſita nouem amplius peditum millia, equites bis mille quingenti, muralia cãpeſtriaque tormenta ſexaginta duo, pulueris & materiæ ceteræ vis magna, commeatus abunde. Muniendorum caſtrorum negotium Auguſtino Mexiæ demandatum: foſſores Hannones & Arteſij ex pacto ſubmiſerunt: his Comes Germanorum & Valonum plurimos, donatiui liberalitate aggregauit. ANNO 1594.

Franciæ

ANNO 1594.

FRanciæ bellum meditāte, contra Hollandos tuendi Belgij vices, Mondragonio (vt narratum) à Comite fuerant delegatæ. Vſi cōmoditate abſentiæ Comitis Batauii Grollam obſederant Friſiæ oppidum: quod dum arctè premerent, & tormentis magna ex parte iam ſolo æquaſſent, præſidio fortiter repugnante, ac frequentibus eruptionibus eos fatigante: periculum tamen erat ne tandem Grolla caperetur. Significarat id Comiti Mondragonius, & an, Rheno tranſmiſſo, cum hoſte præliaretur, exquiſierat. Comes reſponderat; ſe quidem, ſi illic foret, flumen traiecturum, nec dubitare quin Mondragonius id eſſet facturus, nec reſponſum expectaturus: ideò ſe nihil aliud ſcribere, quam confidere fœlicitati, fortitudini, & prudentiæ illius ſeſe, & non dubitare hoſtem, vel eum non expectaturum, vel ſi expectet, breui ſe præclaræ victoriæ laureatas inde accepturum. Vaticiniū non adhortatio fuit. Mondragonius Rheno tranſmiſſo vt hoſti cępit propinquare, Hermannum Comitem Bergenſem, cum mille ſelectis peditibus præmittit, vt annonam, & quot poſſet, milites in Grollam induceret, vel ſaltem locum caſtris capiendis idoneum deligeret, &, quo res obſeſſorum loco eſſent, certius cognoſceret. Bergenſis ſedulò mandata executus, hoſtibus non auſis impedire, ſubuenit obſeſſis. Erat tum Vigilia D. Iacobi Zebedæi: itaque Mondragonij copiæ, vt patroni Hiſpaniarum memoriam recolerent, tormenta maiora, & bombardas minores exploſerunt. Inde hoſtis intelligens Hiſpanos (quod non crediderat) adeſſe, animo conſternatus, vaſa collegit, obſidionem ſoluit, & abductis machinis ſeſe feſtinanter ad tutiora recepit. Hermannus Friſiæ Gubernator ſtatim, quæ in vrbe labefactata & diruta, refecit, & annona ceteriſque præſidium confirmauit. Mōdragonius, Comite Fintzenio, qui oppido præfuerat, verbis collaudato, quod fortiter egiſſet, hoſti inſtitit. Nam, ceteris diſſuadentibus, ſenex pugnaciſſimus cum iuuene Mauricio, præcedentibus victorijs præferoce, manum quauis conditione conſerere geſtiebat; iactare ſolitus, ſibi victoriam certam; eò quod Eccleſiæ, quæ Dei exercituum ſponſa, contra mœchos cauſam tueretur. Hoſtis caſtra propè Santenam loco tuto & opportuno poſuerat; Mondragonius haud procul à Berquereno, ſecunda à Batauis leuca. Ibi ſub auroram cum ſe ad iter trecenti pedites Hiſpani & equites quinquaginta pararent, præſidio futuri pabulatoribus, qui ad tres leucas progredi cogebantur; ſuperuenit veteranus quidam pridiè miſſus exploratum, nuncians ſe, cum

Lippam

Lippā fluuiū tranſmiſiſſet, veſtigia turmarū equeſtriū ad nos tendentiū deprehendiſſe; viſa ſibi, de facie ſoli, quod calcarāt, ſexcentorū numerū ſuperare. Idcircò, ne quid ſuis inopinatū accideret, feſtinanter regreſſū, vt admoneret, metuiſſe, ne pabulatores & eorū commeatus opprimerētur. Quibus intellectis Mōdragonius iuſſit, eos oēs paulū ſubſiſtere: Ioānem verò Cordubā, illius, qui aderat, equitatus Magiſtrū, cum omnibus equitibus & 300. illis peditibus Hiſpanis, aduerſarijs obuiam proficiſci. Nihil moratus Corduba, digreſſus à Caſtris, pedites illos cū pabulatoribus, & turmis equitū duabus, ad dexterā iubet tendere; ipſe cū reliquo equitatu (trecēti fuere) ad læuā deflexit, & erecto animo in omnē occaſionē intentus, nō diu poſt hoſtem offendit, loco hoſti incōmodo, Regijs admodū opportuno; tā arctus erat & impeditus, vt Bataui nequirēt ordines expādere: ſeſquimilliari à Mondragonij caſtris aberant. Bataui, vt ſe deprehēſos aduertunt, nō nihil principio trepidare; ſed qui cunctis prǫerat Philippus Naſſauius, cū duobus fratribus, & cognato, & alijs nobilibus, pugnare nō ſegniter, & audacia ceteros præire. Cordubæ aderāt hipposclopiſtæ aliquot ex Grobbendōckij, & lācearij Didaci Pimētellij abſentium turmis: Comes Henricus Bergenſis, Paulus Æmilius, & Nicolaus Maria cū ſuis turmis, aliæ quoque duæ, Belgarū vna, & altera Hiſpanorum. Magno impetu in medios hoſtes illati, haſtis fractis, gladios ſtrinxerunt, ſic pauci cū pluribus diu ancipiti victoria, modo huc, modo illuc inclinante. Quod cernēs Corduba, nonnullos bōbardarios equites recollegit, cum quibus, & recenti turma Comitis Boſſuti abſentis; quam prudēti conſilio in hunc euētum iuſſerat ſubſiſtere, & prælio abſtinere; latus hoſtiū tam ardenter inuaſit, vt is crederet maiorem eorū eſſe numerum, & noua auxilia Regijs aduenisſe: tū fracti Bataui, diſſipatis ordinibus, palā tergum obuerterunt. Victor inſtare, cædere & ad Lippam vſq; perſequi: cecidere ex victis 80. quorum duo turmarū ductores, nobiles permulti: capti, Comes Philippus; qui paulò poſt ex vulneribus obijt, Comes Erneſtus frater eius; & cognatus ex Comitibus Solmēſibus; tertius Philippi frater graui vulnere accepto, ſaucius effugit: præter hos capti alij centū quinquaginta equites, equi fermè trecenti: multos Lippǫ vortices, curſu & armis fatigatos hauſerunt. Batauorū vires hoc prælio valde attritæ, quoniā in hoc equitatu fiduciā habebant. Tam læto nūcio ad Comitem propè Cameracū perlato, vt obſeſſis lætitiæ indiciū de victoria parta faceret, & vt Balignij aſtum detegeret; qui ſuis mentitus, vix duo in caſtris tormēta eſſe; mādauit eis, qui vel in propugnaculis eſſent, vel in caſtris verſarentur, omnibus moſquettis & ſclopis alijs ſub veſpe-

Anno 1594.

ANNO 1509. ſperam perſtrepere, & 62. maiores machinas, oppido oppoſitas eodem tempore, globis ferreis oneratas, ſic explodi, vt nullus globus prǽteruolaret, ſed oēs in vrbem illaberentur; haſtatos verò iuſſit ſariſſis funalia accenſa efferre, vt non audiri tantũ, ſed & videri ab obſeſſis poſſent, quæ gerebantur: facta hæc ea cura & ſtudio militum, vt oppidani (ꝙ poſtea faſſi) continuò illo boatu, & procella lætifera perterriti, ſubitò falſo (vt ſolet) rumore accedente, Hiſpanos vrbe potitos, nónulli fuerint exanimati, & Balignij vxor, alioqui ferocula & virilis audaciæ mulier, ſic fuerit cōſternata, vt non diu poſt, alui defluxu, incertum formidine, an veneno ſpontè hauſto, interierit. Perfecto vallo, 4. tormentis æneis, ponè vrbis patibulũ locatis, mœnia vrbis cōcuti cœperũt. Spé Comiti Ludouicus Barlaymontius Archiepiſc. Cameracēſis, à rebellibus vrbe pulſus, fecerat, & alij confirmabant, auditis tormentis, cōfeſtim oppidanos vrbem deditione tradituros: fruſtra quaſſata mǽnia: nam nec in oppidanis quidquam apparuit timoris, nec noſtris, nó occupatis foſſis vrbis, vltra licuit procedere. Hǽc cauſa fuit, cur in caſtris varij rurſus rumores diſſeminarentur, ſingulis prout animati loquentibus. Qui cautiores videri amabāt, vel Comiti minus volebant, hæc omnia temeritati adſcribebāt: faciebat opinio maior veritate de Cameraci firmitudine, & munitionibus, de arcis propugnaculis 4. de Balignij & Frācorũ fortitudine, de obſidentium paucitate, de anno in hyemem vergēte, de Borbonio Rege feſtinante, vt ſuppetias ferret, de Alexandro Duce Parmēſi, qui triplo maiore cum exercitu coactus fuerat ab oſidione recedere. Bruxella etiam aouolauit Stephanus Iuarra, vt Comiti ſuaderet diſceſſum: ꝙ fecit magno conatu & inſtantia. Comes cōtra apertè profeſſus Iuarræ & alijs; mirari ſe, ab ipſis, quibus probè notus eſſet, ſibi talia proponi; quæ nec imaginari honeſtũ foret viris conſtantibus. Difficultates illas ſibi præmeditatas. Cameracum facilius, quā opinentur, expugnari poſſe. Vrbe capta, nullum victis in arce prǽſidium relinqui. Francorũ impetum & robur ſe iam expertum Caſtelleti & Dorlani. Borbonium ſuppetias nó laturum, ſibi exploratum: de vrbibus ceteris amittendis vereri magis, quā de Cameraco liberando cogitare, quicquid foret, nemo illi in poſterũ hac de re loqueretur. Sibi certum fixumq́ue animo in obſidiōe permanere, donec Cameracum illi vel gloriam, vel ſepulturam præberet. Vanis pollicitationibus ſemel deceptũ, nihil huiuſmodi poſtea in mentem admiſſurum: ab hoc tēpore, ſe obſidionem ſtatuere inchoari; præteritorũ immemoré, futuri ſollicitum, nihil prætermiſſurum, ꝙ ad celerem expugnationem vrbis opportunum videretur. Deum iuſtǽ cauſǽ non defore. Quod dixerat, præſtitit: dies noctesq́; operi inſtitit. Nocturnis tenebris,

ſemper peditũ inſidiæ propè ſingulas vrbis portas collocabãtur, vt exit⁹ ANNO
obſeſſis præcluderetur. Nulla nox, diesve fuit, quin per fidos centurio- 1594.
nes huc illuc dimiſſos, itinera omnia, quib auxilia obſeſſis ferri poterãt, accuratè explorarẽtur: ſic huic malo proſpectũ videbatur, & erat profectò; niſi diuturnitas tẽporis, & excubiarum aſſiduitas quorundã equitũ attentionem ſollicitudinemq; laxaſſet: qui ad Cantipratenſem portam ſubſederant, nocte quadam minus aduigilarunt: ſub auroram denſiore nebula impedito aſpectu, Viquus, gubernator Fani Dionyſij, quem ab euentu Crurilígneum vocabant, cum ducentis grauis armaturæ vrbem ingreſſus. Exploratores noſtri Comitem, Comes centurionem qui inſidijs præerat, de aduentu & inſtituto Viqui commonefecerat: ſed nebulæ beneficio, & magna Viqui diligentia, vix vllis amiſſis, intromiſſi tot equites: qui culpa Hiſpanorum, poſtmodum multorum ſtrenuorum centurionum & militum iactura ſtetit. Viquus enim non præliandi modo, ſed & tormentorum dirigendorum & machinamentorum ſcientiſſimus erat. Id ſtatim apparuit, tot enim damna noſtris intulit, apta machinarum collocatione & libratione vt dubiam ex certa ſpem Regijs faceret. Solitus Comes in negligentiam & flagitia huiuſmodi militaria ſeuerè animaduertere, ne in hos ſucceſſores id faceret, cum alia, tum præcipuè illum mouit, ne exempli diſtrictione, ſubſidium, quod hoſti latum, magni facere videretur; & inde militis ſui alacritas & audacia tepeſceret. Auguſtinus Mexia iam vallum vſque ad foſſæ vrbicæ marginem perduxerat; & ſemitas per quas militi commeandum, ea latitudine defoderat, vt bini, alicubi terni, poſſent incedere; ſic aũt contexerat, vt ſine periculo, vltrò citroque commearent: congruis etiam locis aggeres erexerat, & deſuper locandis tormentis complanarat: oſtiola quoq; ad erumpendum ex vallo in foſſam, quaquauerſus cõmodum parabat. Ea res difficultatis multum oſtendebat, propter foſſæ ad id latus magnam altitudinem; ſed labor & aſſiduitas cuncta peruicerunt: laboratum ad v. vſque Kal. Octobris, illo die quadraginta quatuor tormenta locata, & his mœnia verberata ſucceſſu nullo, quod eſſent oculis hoſtium nimis expoſita, & Viquus aggerem quendam planum in altum eduxiſſet, in quo depoſitis tormentis noſtra petens, duo, vel tria capſis & rotis confractis, diſieciſſet, & tormentorum præfectos aliquot occidiſſet, & iam ſoli Chriſtophoro Lechugæ, viro ſtrenuo, tormentorum cura incumberet. Coactus Comes de alio tormentis locandis ſitu deſpicere, videreque quo pacto agger ille Viqui & machi-

ANNO 1594. næ ſubuerterentur. Id fuit perdifficile, quia probè contectæ latebant: ſic aliquot dies cōſumpti. Secunda Octobris valli & porticellarũ opus abſolutũ, cōmodiore & tutiore loco diſpoſitis triginta octo tormentis, aſſidua diuerberatione, admodum firmi & magni propugnaculi, quod à forma Hiſpani oricellã vocāt, pars maior corruit: oricellæ Viquiagger illic impoſitus, quē dixi, cuius ruina factũ, vt intimæ munitiones, & propugnaculi latus totum oculis obſidētium pateret: ibi clāculum Viquus abſconderat maiora tormenta, & multos moſquetarios, bōbardarioſq;. Noſtri vt videre, libratis in eam partem iaculatoribus, locũ defenſorib9 nudarunt, & tormentorum vſum illis ademerunt: cumq; non ceſſarent tormentis oricellã, aggerē & vtriuſq; latera quatere, adeò omnia labefactata fuerunt, vt paſſim ſaxis, terraq; ruentibus, intra alterius horæ ſpatium, vel equitatui via peruia futura iudicaretur. Parabāt ſe milites, certa capiendæ vrbis fiducia, ad irruptionem: ſed ſecunda poſt meridiē hora, cernentes oppidani, quid periculi, & quam certum exitium capitibus eorũ immineret, immemores fidei paulò ante Balignio præſtitæ, & nouo Catholicorum quorũdam hortatu, ſtatuerunt arma in Frācos, quorũ premebantur tyrannide, cōuertere. Erant ibi 300. plus minus Heluetij præſidiarij, his ſibi vel cōciliatis, vel ijs neſciētibus, duos legatos ad Comitē mittunt, & cũ eo de deditione, conditionibus vtriq; parti cōmodis paciſcuntur: deinde faſciã albam abijciunt, rubrã aſſumunt; & patefacta Cantepratēſi porta, claues Comiti in manus tradunt. Ipſe proximis militibus, qui ea nocte illic excubias egerant, mille quingentis; quorum octingenti Hiſpani, ceteri Valones; iuſſit, vt ſub ſignis, ſeruatis ordinib9, cum Roneo Mareſcallo vrbem ingrederentur; factum id tanto ſilētio, vt Francos adhuc res lateret, & Roneus in acie forum occuparet; ſignificaret etiam Comiti, ſi videretur, poſſe ſe Francos oēs, qui in mœnibus & propugnaculis ignari exitij ſui verſabantur, leui brachio delere. Vetuit Comes, veritus ne ſimul oppidanis res eſſet exitio, & vrbis direptio cōtra pacta ſequeretur. Scloporum potius ſtrepitu & armorũ oſtentatione Francos cōpelleret, & mala ſua noſſe, & in arcē confugere: quod adeò feſtinanter egerunt, vt & ſarcinas plerique, & amplius quã 300. equos in vrbe relinquerent, qui ciuibus prodentibus victori, militi ceſſerunt. Admiratione ſanè digniſſimum erat, eos milites, qui alias, alijs imperatoribus, vrbes, quæ illis minore labore & ſanguine partæ, minoris lucri illecebra, inuitis ductoribus diripuiſſent; nunc rerum omniũ egenos, compluribus ſtipendijs debitis, & prætextu Francorũ quærendorũ abuti cũ poſſent, nihil tamē petulāter, cōtumelioſè, vel rapaciter in ciues admiſiſſe.

ſiſſe. Ab hoc tẽpore Franci nihil hoſtile ex arce geſſerunt. Comes eadem nocte, arcis aditus cõmodos explorari, Vallum parari, tormenta diſponi iuſſit. Nihil opus fuit oppugnatiõe. Frãcos formido ſubegerat, cõfeſtim miſerunt, qui nõ Balignij, ſed Neuerſij Principis nomine tractarent. Hi dicebant Franciæ Regẽ (ꝙ verum) nunc eſſe in Diui Quintini fano, & ei adeſſe Ducẽ Neuerſium obſeſſi Principis patrem, nõ poſſe ſine flagitio ſtatim arcem dedi, illis tã propinquis: petere ſibi tres dies moræ, & permitti duos de ſuis ad Regẽ proficiſci, eique narrare, quo in ſtatu res Cameracenſes forẽt. Si interea ſuppetiæ nõ adſint; acturos ſeriò de cõditionibus deditionis. Comes ad ea, ſe diu ſummo deſiderio teneri cũ tã potente & militiæ perito Rege prȩlij fortunã ſubeundi, occaſionẽ hac hyeme ſe nolle perdere, q̃ tota æſtate, tot damnis Picardiæ & Normanniæ illatis, nanciſci nequiuiſſet. Lubenter itaque ſpe prælij cum Rege ſe illis nõ tres ſed ſex dies cõcedere, & facere poteſtatẽ, ſex, quos vellẽt, legatos mittẽdi. Placuit adeò reſpõſio, vt cõfeſtim de cõditionibus cõuenerint, quibus ſi intra ſex dies ſuppetiæ nõ mitterentur, arx Comiti traderetur. Conditiones fuere; vt filius Ducis Neuerſij, Balignius, Viquus, & ceteri milites militariter arce excederent, Vexillis expanſis, tympanis pulſatis, fomitibus ſclopor ũ accenſis, pulueris & plumbi ferẽtes, quãtum ſinguli in prælium ferre ſoliti, & quæ cuique peculiaria: cetera victori relinquerent: propter equos, & ſarcinas, quæ Hiſpani in vrbe diripuerant, damni ſarciendi cauſa Comes 12. aureorum millia perſolueret. Interea rediere legati, & omnem auxilij ſpem præſciderunt. Quinto die Comes Principem Neuerſium inuitauit, & hoſpitio exceptum lautè, & ſplendidè habuit, ſexta verò, quæ fuit Octobris nona, feria ſecunda, paulo ante quintã pomeridianã, Comes ex vrbe profectus cum ſuis, ſubſtitit ante portã arcis extimã, qua Franci egreſſuri. Francici agminis hic ordo fuit. Præcedebant currus cum ſarcinis: hos ſandapila nigra cõtectus vnus ſequebatur, in quo cadauer Baligniæ, nullo funerali, cruce nulla, vel alio iuſtorũ ornatu: diceres hæreticæ plebeiæ vel ruſticanæ funus: videl. hæc mundi gratia & gloria: ſic ſuos ille ſolitus dimittere: dum viuunt, turgent bullæ tumentes, & ſplendet vitrea fortuna: mox vbi morte ſubſidunt, & frangitur ꝙ fragile, nihil cõtemptius, nihil illaudatius. Fœmina, quæ à Frãciæ Rege, nullo dantis, nullo petentis iure, paucis ante mẽſibus, Principis Cãbreſiæ & Ducis Cameracẽſis titulos, ambitu tanto petitos, tanto dato impetrarat, ecce, ne 7. quidem pedum foſſam in ſolo Belgico obtinuit. Cadauer Balignius, primi agminis ductor, comitabatur, capite excepto, cetera armatus: oẽs humaniter Comes ſalutauit, Ba-

ANNO 1594.

ANNO 1594. lignium inſuper de vxoris obitu cõſolatus, quem ille haud magni viſus facere; vrbis amiſſæ mœror magis elucebat: hoc incommodum vt fortiter & militariter ferret, Comes hortabatur. Ille patienter vultu in ſolũ defixo loquentem audiuit, & paucis reſpondit: Hanc eſſe belli aleam, ſibi nec nouã, nec ignotam. Vltimo agmini præerat Princeps Neuerſius, Dux Reteloſij; huic ſe Comes cùm ſuis addidit, nec à ſe paſſus impetrari, ne ad flumen vſq; comitaretur: ibi Comes valedixit: ſed præmiſerat clitellarios cũ ſupellectile ſua argẽtea, & domeſticis, vt eo adhuc veſpere impẽſa Comitis Princeps victus ſplẽdide hoſpitio & epulis exciperetur, cum Balignio, & cæteris, q eos comitabantur. Deducti ab Hiſpanorũ equitatu fuere, donec ſibi viſi omne periculũ euaſiſſe. Comes, more ſuo, prius actis Deo gratijs, arcem ingreſſus: qui cum eo, mirati miram Balignij vel ſtoliditatem, vel imperitiam rei bellicæ. Nihil in arce tectũ, tutumve ab obſidentium machinis, nec militi, vbi ſecura ſtatio, locus vllus erat; ęquè expoſitus vbique tormentorum ictibus, ac ſi in æqua cãpi planitie conſtitiſſet. Solum armamentarium & tamiaca optimè ordinata, ſingula ſuis cellulis tam aptè diſpoſita, vt nocte obſcura, ſine lumine alio illato, poſſent annonæ & machinarum præfecti, q̃ opus de ꝓmere. Apparatus bellicus ingens Comiti ceſſit, vt cetera prætercam, tormẽta bellica ænea maiora 30. & 1. minora ferrea muralia 53. in oppido: in arce maiora curulia ænea duo de triginta, minora in muris locari ſolita eiuſdem materiæ tria & quadraginta, ferri viginti duo. Pulueris, globorum, ligonum, dolabrarum & ſimilium copia, quanta vrbis & arcis defenſioni abundè ſufficeret: attamen multa Comes adiecit: ratus, quod erat, ſi bellum Franciæ inferretur, nullum locum poſſe publico armamentario magis opportunum deligi; tùm ꝙ vrbs magna & firma, Belgicæ & Celticæ Galliæ quaſi clauis; tum quod eius ſolum fundendis ex ære militaribus machinis præſtaret; Deinde nihil diligentiæ prætermiſit, vt quam celerrimè, quę proſtrata, erigerentur; quæcũq; arci, vrbive imminebãt, deijcerẽtur: in his circiter bis viginti domus nimiũ arci vicinę, pretio dominis perſoluto, dirutæ, & ſic area, quæ deerat, ante arcem cõplanata: foſſæ adauctæ, & quædam à Balignio cœpta propugnacula, ꝑfecta fuerunt. Auguſtinus Mexia vrbi, arcique gubernator datus, ꝙ in ea obſidione ipſius præ reliquis labor & prudentia enituiſſet. Hiſpani caſtro, Valones & alij oppido impoſiti. Hanc Comitis lætitiam & fœlicitatẽ inopinata moleſtia conata eſt obnubilare eò breuior, quò acrior initio. Per litteras Bruxella datas certior factus, Batauos, ſolitis artibus, per inſidias Herenguerij illius, qui Huyo nõ ita pridem eiectus, Liram

Brabantiæ oppidum, Antuerpiæ & Mechliniæ clauem, occupaſſe. Præerat vrbi Alphonſus de Luna, cum rariore, quã neceſſariũ, præſidio; quo omnibus locis excubias agere nequeunte, vulpeculæ irrepſerant: ceteros mœror depreſſit: Comitis magnanimitatem indignatiò acuit. Sine mora Principẽ Auellinũ eo mittit, iuſſum cum toto equitatu nõ intermiſſo labore ꝓperare: cum reliquo exercitu ipſe veſtigijs inſtare ſtatuerat, cum eodem die Auellinus iter aggrederetur, poſtera luce cum ſole lætitia noua affulgens, tenebras quas mœror fronti obduxerat, fugauit: à Veredo epiſtola allata Lirã fœliciter recuperatã indicauit; hoſtes qui ingreſſi penè ad internecionẽ cæſos. Nã Luna, vbi aduertit hoſtem vrbe potitum, celeriter cum Hiſpanis 40. ex Ioannis Ciacconi centuria: qui ſoli aderãt, portam vnã vrbis, quę firmior ceteris, occupat: ibi ſe fortiter tuetur, & Antuerpienſibus, Mechlinienſibus, Bruxellenſibus ſignificat, quo in diſcrimine verſaretur. Primi Antuerpienſes, qui proximi, vbi intellexere, poſtulant à Gaſparo Mondragonio (is pro patruo ſuo Chriſtophoro, nõdum ex Friſia reduce, arci præerat) vt cum præſidiarijs aliquot ſe ciuibus ducẽ præbeat: fecit Gaſpar, & 180. Hiſpanos, paucis in arce reliquis, eductos ciuium cohortibus adiungit: mox quia periculũ in mora, 25. de ſuis concitato curſu, iubet Liram præcurrere, & Lunæ ſignificare, pergat animosè, in ꝓximo ſuppetias adeſſe: præcurſores duabus horis tres leucas emenſi: hoc manipulo auctus Luna, mandat ei, qui præerat, celerrimè portam qua Louanium iter, occupare, dum hoſtes adhuc vacarent vrbis direptioni: factum nõ ſegniter: hoſtes portarum cura neglecta, huc illuc diſperſi vagabantur. Sciebãt Lunæ pauciſſimos milites adeſſe: confidebant ſe mox illius potituros, cum vellent: nec.n. tam prõptum auxilium illi aduenturum cẽſebant: hic error Batauis exitio fuit. Manipulus ille Hiſpanorum, ꝑ ipsã vrbem recta ad portã contendit, obuios quoſq; prædones diſperſos obtruncat, magiſtratum vrbis, quẽ nõnulli vinctum abducebãt, cæſis prædonibus liberat; & portã, qua prædã hoſtes efferebant, occupat. Quotquot igitur prædonum rei primum ignari, mox vt Hiſpanos pellerent, eo ꝓperabant, in ipſa porta ſternebantur, & iam cadauera pro vallo erant. Paulò poſt Gaſpar Mondragonius Lirã aduenit, cum præſidiarijs, & naualibus ſocijs ſimul ferè 400. ſubſequebatur agmen 2000. ciuiũ, priores illi ꝑ portam à Luna intromiſſi, ipſo præeunte, ferociſſimè in hoſtẽ adhuc vagantem irruentes maximã ſtragẽ ediderunt. Vix auſi reſiſtere necati, vel porta ab Hiſpanis intercluſi, ꝑ muros ſe deiecerunt, nõ pauci in foſſa, quæ duplex & aquis plena, ſubmerſi: planè ex nõgentis, qui venerãt, vix 100. euaſerunt. Nã

Anno 1594.

Mech-

Anno 1594. Mechlinienſes etiam,qui iam ſe Antuerpienſibus adiunxerât,quotquot vltra vrbem nacti,ad orcum mittebant;qui, Purgatorium negantibus, locus debitus. Vehementer clades iſta Batauos cõturbauit,nõ credebant Brabantiæ oppidanos,vnquã ea conſpiratióe animorum, tam procul à mœnibus,Hiſpanorum ſigna ſecuturos, vel quidquam ſimile auſuros: quaſi nõ,quæ hæreticis ad malũ,eadẽ Catholicis ad bonum animoſitas adeſſe poſſit.Sed illi ſtolidè arrogantes ſibi de ſuis viribus maxima, de ceterorum Belgarum nec minima ſoliti polliceri. Comes ciuitatibus Brabanticis,quæ tam præclarum facinus ediderant, per literas officioſè gratias egit; & collaudatas acriter ad ſimilia,quando res poſtularet, gerenda accẽdit:deinde nouum hunc limitem Gallicum,quẽ recuperarat, firmis præſidijs muniuit:& 4.Kal.Nouemb.in Brabantiam,vbi Principum ſedes ordinaria,rediturus Cameraco diſceſſit. Obiter Atrebatum, Duacum,Inſulas,Tornacum,Enguianum,Hallas pertranſijt. Vbiq; obuia nobilitas,cum ciuibus & magiſtratu ei prodijt: claues vbique traditæ;publicè gratiæ actæ;exceptus conuiuijs,dramatibus,& omnigena lętitiæ & gratulationis conteſtatione; comitatui eius vbique ſumptus & lautia de publico præbita: denique honor exhibitus, qui Principibus ipſis aduenientibus ſolebat.Vna omnium vox audiebatur, ſalutẽ ſe Comiti debere:ipſum Prouinciæ patrem, ipſum non nomine, ſed re Gubernatorem,& Capitaneum Generalem eſſe.Vouere ſibi illum diu adeſſe,optima quæque ipſo gubernante ſibi polliceri. Aliud Regi viſum, nam in itinere iam erat Albertus Archidux Auſtriæ Cardinalis & Toletanæ Eccleſiæ Archiepiſcopus; vt Comiti ſuccederet.Comes ergò Cardinalem opperiebatur,& vt ſucceſſori faciliora omnia relinqueret,magno ſilentio per Georgium Baſtam equitatus generalem Cõmiſſarium, Feræ,quam Rex Franciæ obſederat,annonam & pulueres ſubmiſit,& vt tota illa hyeme obſidionem ferre poſſet,ſedulitate mira perfecit. Reliqua quoque,quæ ſequentis æſtatis bello opportuna, tùm parari poterant,curauit omnia:& Namurcum vſque progreſſus, Archiduci Prouinciam reliquit,& paucos poſt dies,nempe xiij. Februarij ſe in iter Italiam verſus dedit.Solus Gubernatorum Belgij,qui ab anno 1566.cum laude,gloria,& omnium bonorum beneuolentia, ex Belgio diſceſſerit: quod virtuti potius Comitis, quàm temporis breuitati reor adſcribendum.Nam quibus artibus ſibi fortunam (vt cum quodam veterum loquar)finxerat,ijſdem illam tueri,Deo iuuante potuiſſet.Belgium calamitoſum acceperat, fœlix & bonæ ſpei plenum reliquit.

FINIS.